

Tartalom

CENTRUM – Gyerekirodalom

TÓTH KRISZTINA: Sapka-dal; Denevér; Doboz	4
KISS OTTÓ: A bátyám öccse	6
LACKFI JÁNOS: Isten-keresgélő; A malacorr; A hatalmasszúnyog; Ürgesors; Árva kolbász balladája	9
VÖRÖS ISTVÁN: Reggeli ének	14
LOVÁSZ ANDREA: „ebben a pocsolyában / tényleg minden benne van”, avagy nem baj, ha esetleg a gyerek is élvezi. – Magyar gyerekversek napjainkban (<i>tanulmány</i>)	16
MARKÓ BÉLA: Kutyatáj; Beszédhiba	20
GYÁRFÁS ENDRE: Hallgasd a csendet!	22
KELEMEN LAJOS: A gyerekek; Fiúbánat; Kotta; Szerelem; Unoka	23
GÉCZI JÁNOS: Változatok egy gyerekverssorra	26
VASS TIBOR: Kosztolány, kondorlány	28
MIKLYA ZSOLT: Tandari Sakoma	31
MAGOLCSAY NAGY GÁBOR: Milu; Jön a hugi	33
LAPIS JÓZSEF: A másik gyermek – Felforgató elemek, tabutémák a kortárs gyerekklíróban (<i>tanulmány</i>)	35
JÁSZ ATTILA: fülszörnövény; pammutvadász	42
BABICZKY TIBOR: Szonja-köszöntő; Gesztenyelomb	43
WIRTH IMRE: Búcsú; Egy rajz	44
ACSAI ROLAND: Kerekítő manó versei: A süni tele; A süni tavasza; A süni nyara; A süni ősze	45
KARÁCSONYI ZSOLT: Kalóz a játszótéren; Lamborghini vers; Nem Madagaskár	47
BALÁZS IMRE JÓZSEF: Farsang a csillagokban	49
HORVÁTH ÁGNES: Ikrek, tükrök, körök, körték – Mándy Stefánia gyermekverseiről (<i>tanulmány</i>)	51
POLLÁGH PÉTER: Rókapásztor	55
SOPOTNIK ZOLTÁN: Mamika	57
MURÁNYI ZITA: szemetes; balaton; hallókészülék; nem szomorú-e a hold	58

TOROCZKAY ANDRÁS: Számok; Halál	60
GÁTI ISTVÁN: Tudja a rák; A naplopó tapló	61
NÓGRÁDI GERGELY: A túl alacsony lutra	63
Csík MÓNKA: Bringatúra	64
POMPOR ZOLTÁN: Hiszen ez rólam szól – Lázár Ervin mesék kamaszoknak (<i>tanulmány</i>)	65
VATHY ZSUZSA: Forgácsok (<i>esszé</i>)	68

ÁTJÁRÁS – Roald Dahl

PETRÓCZI ÉVA: Egy meghökkentő „Robin Hood” – Roald Dahl (<i>bevezetés</i>)	72
ROALD DAHL: A bölcs disznó; A három kismalac; A krokodil; A tehén; Az oroszlán; Hamupipőke (Petróczi Éva fordításai)	74

*

A Centrum vendégszerkesztője: **AYHAN GÖKHAN**

Borító belsők: **VASS TIBOR**

Illusztráció (3., 8., 22., 32., 50., 63. oldal): **SZULYOVSKY SAROLTA**

KÖVETKEZŐ SZÁMUNKBÓL:

A Centruban Tábor Ádám
Átjárás – Itamár Jáoz-Keszt



CENTRUM – Gyerekirodalom

TÓTH KRISZTINA

Sapka-dal

Ha odakint hó esik,
egy kis meleg jól esik!

Sapka, sál, sapka, sál, elkerül a fagyhalál!

Ha a kesztyűt felveszed,
nem lesz vörös a kezed!

Sapka, sál, sapka, sál, elkerül a fagyhalál!

A fej kényes terület,
le ne fagyjon a füled!

Sapka, sál, sapka, sál, elkerül a fagyhalál!

Szél a nyakadba ne fújjon,
hogy az orrod ne folyjon!

Denevér

Ó, te szegény hajadon,
mi lóg ott a hajadon?
Nem kell tőle félni, csak
denevér alakú csat!

Nem megy a denevér hajba,
akkor jutna ő csak bajba,
háztetőik felett repül,
minket messze elkerül.

Ultrahanggal navigálgat,
éjszaka le alig állhat,
nappal jut csak ideje
lógni fejjel lefele.

Doboz

Ez a doboz a rakatya:
anya, apa eze, aza,
régi kulcsok, tollbetétek,
érdekes, külföldi pénzek,
villamosjegy, pecsétnyomó,
gémkapocs is van egy csomó,
(gondolkodtam, az mi lehet:
összekötik a gémekeket?),
van itt szétrágott ceruza,
cipőfűző, madzag, gyufa,
lila gyöngyös fülbevaló,
meg nem-tudom-mire-való,
kérdeztem a nevét nemrég,
azt felelték, rendetlenség.

KISS OTTÓ

A bátyám öccse

1

A bátyámnak van egy öccse,
aki sajnos pont én vagyok.

De ez még nem is lenne akkora baj,
mint az, hogy nekem meg van egy bátyám,
aki sajnos pont ő.

Meg az is elég nagy baj,
hogy ez az egész örökre így marad.
Ő most tizenöt, én meg még csak tíz.
De mire tizenöt leszek, ő addigra húsz.
Erre jött rá a bátyám a múltkor. Akkor,
amikor arra is, hogy ő egy filozófus alkat.

Azt mondja nekem,
jól figyelj, tesó,
mert elmagyarázom.

Úgy kezdte, hogy ő már felnőtt,
nagyobb, mint apáék,
tehát nem nő többet, legföljebb egy kicsit.
De ha figyelembe vesszük azt is,
hogy a világegyetem gyorsabban tágul,
mint ahogy én nővök,
akkor én hiába nővök,
mert én úgyis csak egyre kisebb leszek.

Ezt mondta, és nevetett.

Szóval mostanában elég rosszul állnak a dolgok.
És ez az állás akkor a legeslegrosszabb,
amikor apáék nincsenek itthon.

Az rendben van,
hogy a bátyám kitekeri a kezemből a távkapcsolót,
meg az is, hogy lenyúlja a legómat,
mert ha nem adom, leharcol,
de nemrég a barátnőjét is felhozta,
és nem lehetett bemenni a szobájába,
mert kitette a táblát: BELÉPNI TILOS!
Aztán kijött, de csak annyira,
hogy piros filccel odaírja alá: TESÓKNAK IS!

Persze bementem, de én is csak annyira,
hogy felhívjam a figyelmét az ellentmondásra:
ha egyszer belépni tilos, ő hogyan jutott be?
Hoppá, tesó! Baba vagy?

Akkor kizártak.
Hallgatóztam.
Nyöszögtek, röhögtek, végül csend lett.

Meguntam, legóztam.

Lehet vele jó hangosan zörögni az ajtó előtt.

Közben vigasztaltam magam.
Arra gondoltam, amikor elesett a biciklijével.
Akkorát esett, amekkorát csak ő tud.
Egy kisebb test, mint például az enyém,
sokkal kisebbet esne.

Lelki szememmel láttam magam előtt,
hogy vannak előnyeim.
Meg lelki szemem.

A zörgést amúgy elég jól bírta.
Azt hittem, egyszer csak kijön,
elveszi a legót, vagy leharcol,
de semmi ilyesmi nem volt.
Amikor a barátnője hazament,
a bátyám csak annyit mondott:
jól jegyezd meg, tesó,
hogy a lányok mindig mást mondanak,
mint amit valójában akarnak.
Érted?
Mindig.
Aztán még hozzátette:
aki megfejti, hogy a lányok valójában mit akarnak,
az már mindent tud az életről.
Érted?
Mindent.

Először anya jött haza.
A barátnőt persze nem volt szabad elárulni.
Rendben vagytok? Játszottatok?
Bevágтам a durcit.
A bátyám csak nézett, nem tudta, mi lesz.

Élveztem.

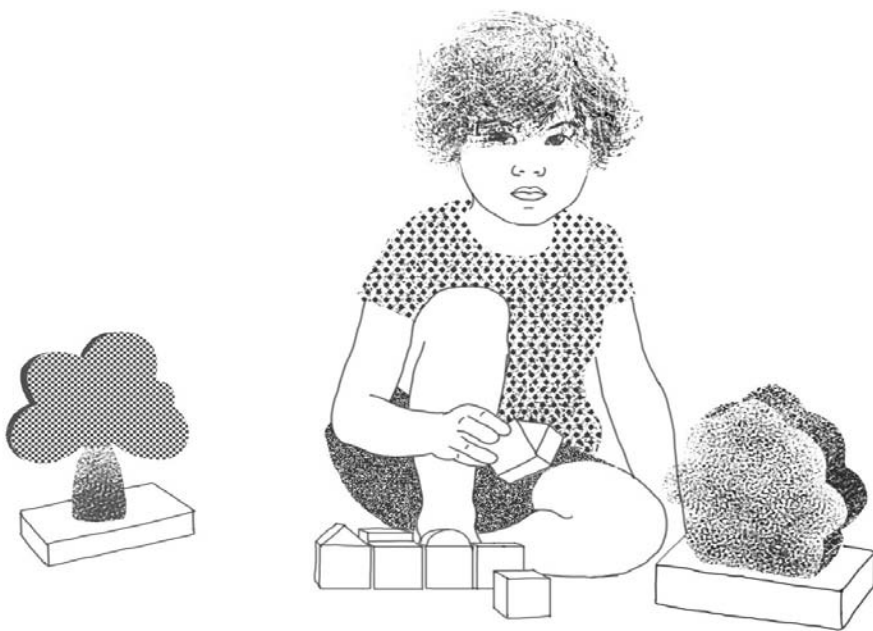
Ilyenkor jó sokáig ki kell tartani, az legalább két legó.
Mutatta is az ujjával a háta mögött a kettőt.

Akkor olyan lettem, mint télen az ablaküveg:
kívül hideg, belül meleg.
És csak azért nem adtam fel a durcít,
mert kíváncsi voltam, átlát-e rajtam.

Nem látott át.

Mutattam neki, hogy három.

Másnap meg is volt.
Szaporodik a legógyűjteményem.
De ami ennél is lényegesebb:
az övé
egyre
jobban
fogy!



LACKFI JÁNOS

Isten-keresgélő

Hol van az Isten?
Mért van az Isten?
Kellene már, hogy
kézre kerítsem...

Nézem a földben,
nézem a fában,
itt a vakondok,
ott meg a szú van.

Nézem az égen,
nézem a tóban,
sas-libegésben,
kajla kopóban.

Hol van az Isten?
kis katicában?
hajnali fényben?
kerge cicában?

Hold kerekében?
nap-zuhogásban?
mindig az egyben?
mindig a másban?

Hogyha keresnéd
benn a zsebedben,
épp kikukucskaál
fenn az eszedben.

Szél fuvoláján
küldi a hangot,
küldi az epret,
küldi a mangót.

Küldi a márványt,
küldi a rozsdát,
méhek az Istent
mind beporozzák.

Itt is, amott is,
ott se meg itt se,
isteni bukfenc,
épp ez a kincse.

Kergetem egyre
én is az Istent,
csörtet utánam,
bűjik a nincsbén.

Bűjik a vanban,
fűsuhogásban,
engedi néha,
hogy kipecázzam.

Hogyha a markom
összeszorítom,
csobban a vízben,
elviszi titkom.

Ám ha lehúnyom
két szemem, itt van,
csak maradásra
kell kitanítsam...

A malacorr

Volt egy turesi,
buta malacorr,
jó nagy méret,
csupa-csupa por!

Volt hozzá egy
kicsike malac,
jól állt rajta
a puha ragacs.

Ment mint traktor
a feje után,
földet turkált
csuda szaporán.

Sok túrástól
az a malacorr
úgy megnőtt már
nem fért el sehol!

Ült házában
maga a malac,

ott kinn várta
orra ezalatt.

Sóhajtott is
(fura szipogás):
– Nem jó sors ez
a kinn maradás!

– Szél megfagylal,
vizez az eső,
hó ül rám, bár
nem vagyok tető!

Megsajnálta
a kicsi malac,
feltámadt kis
fejében a dac!

– Rend lesz itt, ha
belehalok is!
ész van itt benn,
nem dunakavics!

Hív egy céget,
(tuti profi cég!)
csapnak nagy zajt,
leszakad az ég...

Nagy ház épül
a kicsi tövén:
– Jó kis orrom,
megmentelek én!

Elhallgat már
a zakatolás,
nagy gömböccé
dagad az a ház.

Szép kis házban
a röfi dalol,
szép nagy házban
meg a malacorr...

A hatalmasszúnyog

Az a rusnya hatalmasszúnyog,
ahogy imbolyogva vonul,
nagyon ijesztő, mint egy dinoszaurusz,
cirreg, berreg vadul.

Nem egyedül jár, így még rémisztőbb,
testőre van neki,
kétszer akkorának látszik, mert a másik
árnyékként követi.

Ő csak egy hím és csípése sincsen,
mégis meg kell ölni ám,
mert ha hím nincs, úgy kicsik se lesznek,
és erre vágyunk igazán.

Iszonyú idomtalan, fel és alá zizeg,
könnyű lecsapni őt,
utána olyan mint karambolozott
kétfedelű repülő.

Akkor meg már megsajnálja az ember,
ahogy roncsként kalamol,
hisz mennyi mennyei mérnök munkálkodott
szerkezetén valahol!

Ürgesors

Ürgéből van hidegvérű,
olyan, mint egy maffiózó,
nulla fokra le van hűlve,
mozdulatlan ürgetorzó.

Heverész a föld mélyében,
elásta magát tavaszra,
alszik, mint egy minimedve,
mely éppen csak egy araszka.

Országunk nem épp Alaszka,
a telet meg lehet úszni,
az ürgevér hamar felforr,
az ürgefog magot pusztít.

Az ürgét meg csak pusztítja
lent a görény, fentről sólyom...
Reszkethet az ürgeféle!
Menedékbe hogy osonjon?

Hogy osonjon? Mi se könnyebb!
Földben cikáz alagútja,
hosszú járat, szűk bejárat,
ez a sztori le van futva.

Védve is van már az ürge,
reméljük, hogy egy se hull el,
kétszázötvenezer forint
egy együrgés ürgeburger.

Árva kolbász balladája

Lenn ballag egy kolbászdarab,
ott fent pedig a nap halad,
darab-darab,
halad-halad,
kolbászolnak az ég alatt.

A kolbász teste szép piros,
gatyája csinos papiros,
piros-piros,
csinos-csinos,
jól áll neki, foltos, zsiros.

Kolbász izzad a föld fölött,
belőle piros zsír csöpög,
fölött-fölött,
csöpög-csöpög,
sütött a nap: kolbászt sütött.

Ki tudja, hogy ki ette meg,
mikor jött az esti hideg,
te meg, te meg,
hideg, hideg,
nem érkeztek pontos hírek.

Lélek sehol, se lent, se fent,
magányosan egy összekent,
se lent, se fent,
kikent-kifent
papír járja a végtelent.

VÖRÖS ISTVÁN

Reggeli ének

E kislány a fény boszorkánya,
szeretik lányok, virágok,
képek és hiányok, szereti
az iskola, a tanulás maga,
szereti én, szereti te,
a szeretet a végzete,
e kislány a fény kezdete,
ragozástól elrugaszzkodó
szeretet, a feje fölött lebeg,
szereti mi, szereti ők,
de ez nem hamis beszéd,
nem rossz idők kezdete
a boszorkány lélegzete,
egy varázsvilág hétköznapjai
fogják a zárt falakat széthajtani,
ahogy besütő nap az ágakat
Csipkerózsika álmán,
hová felfutott a mese sok levele,
míg föl nem lázadt
a törpék és koboldok népe:
Le vele! És lehulltak
a rózsaaágak, a napfény beáradt,
álomból ébrenlét lett,
kezdete valóságos meséknek,
mesevilág indái futják,
villamosnál gyorsabban az utcát,
és mindaz, amit itt lát
egy távcsövön a létbe révedő,
az már idő, az már idő,
nem mesék teje,
de sárkányvadászat ideje,
kacsalábból főtt kocsonya,
mérgezet almák illata,
táltos-verseny a tévében,
én persze nem nézem,
és nem nézi senki, talán csak egy manó,
neki a hallgatása megható,
de ha el kezd mesélni, régi lesz a régi,
és a föld nem lehet égi,
fölszáll hát a találós kérdések madara,
igen, soha, igen, soha,
bagolyköpet-
ként hull a rémület
ránk.

Álomportól lesz sárga az utcánk,
pedig fönt vagyunk, vagyis lent a téren,
elmeséljem,
ha fönről egy majompofa mered ránk,
hogy ki ő? Hiába tudnánk,
mert mókusarcra várunk.
Vagy főnixtollból legyen a kabátunk.
De nézd, egy gólya ráunt,
és eltűnik a múltban,
mi már rég bezárult.
Bezárul és lezárult, hiába van jövő,
ha van már múlt.
Hiába lesz holnap annyi új mese,
ha a mai hideg napnak
más a végzete.
E kislány a fény boszorkánya,
szeretik árnyak, sirályok,
kúpok és vivátok, szereti
az állatóvoda, a megmentés maga,
szereti álom, szereti a kutya,
a szeretet a lélegzete,
e kislány a fény személyzete,
látás, nézés, figyelem,
megértés, tetszés és értelem.
E kislány a fény sirálya,
aki a hídról eteti,
soha meg nem bánja,
ha kiflivéget dob neki.
Így kell a napot újrakezdeni.

LOVÁSZ ANDREA

„ebben a pocsolyában / tényleg minden benne van”¹,

avagy nem baj, ha esetleg a gyerek is élvezi.

Magyar gyerekversek napjainkban

Összegzőt, értékelőt nem könnyű írni, és nem elsősorban a gyerekversek alig átlátható mennyisége miatt, hanem inkább a sokszínűségük folytán. Azaz akkor könnyű, ha mindjárt a legelején a szerző kijelenti: ami a továbbiakban következik, szubjektív válogatás (lehetne másmilyen?). Tehát: ami a továbbiakban következik, szubjektív válogatás.

Az alappremisszák lényegében változatlanok évtizedek óta: 1. Gyerekversek nemcsak az a mű, amit gyerekeknek szánunk a költők, hanem mindaz is, ami utólag válik a gyerekirodalom részévé (értsd: valami szerencsés véletlen folytán eljut a gyerekközönséghez is). 2. A gyerekversek a „felnőttel” egyenrangú, mert 2.1. minőségében nem lehet engedményeket tenni a „felnőtt” költészetéhez képest; 2.2. gyerekverseket sem könnyebb írni, mint „felnőttverseket”, sőt, egyes költők szerint sokkal nehezebb. És van néhány olyan premissza, ami sokkal inkább még mindig kérdés, azaz megkérdőjeleződik, hogy jól van-e így: 1. A célkorosztály életkori sajátosságaiból adódhat néhány tematikai korlát – és sok-sok tematikai gazdagodási lehetőség is. 2. Így az alkalmazott (értsd: bármilyen ismeret-tartalom megszerettetésének, illetve megtanításának versebe foglalása) gyerekversek és a „tisztá költészet” is része a gyerekverseknek. 3. A nyelvvel történő ismerkedés különböző fokozataiban levő olvasók között számottevően nagyobb azok aránya, akik a költészetben kizárólag a ritmust, a rímet, a zenét keresik és hallják, számukra másodrangú az, hogy a vers szól(hat) is valaminőről, mert a vers funkcióhoz kötött (lásd például a dajkarímeket s egyéb mondókákat). Ezért a gyerekversekben a kötött formájú versek (ún. „rendes versek” – © B. D.) mindig prioritást élveznek a szabad versekkel szemben, így a gyerekversekben mindig konzervatívabb, mint a felnőttversek. 4. A gyerekversek recepciójában széles cezúra van a népszerű, sikeres és a szakmailag jónak tartott versek között, ugyanis az eléggé rímes, és eléggé kedves rímek a gyerekeknek könnyű sikerre számítanak, és a gyerekekhez tartozó – fogalmazzuk sarkítottan –, az Öreg néne özikéjén verstanilag kiművelődött felnőttek is ezeket preferálják. A szakmai kánonnal mindez alig érintkezik. A szakmai kánon ugyanis a különöst, az új hangot, a progresszivitást értékeli – ami értelemszerűen nem zárja ki a kötött formájú verseket, mert nem egyszerűen rímes és szabad versek problémakörére koncentrálódik a kérdés, de mindenképpen egy szokatlan, máshogy, máshonnan szóló lírai alanyt preferál. Adódhat persze egy igen szűk keresztmetszet, ami választ adhat arra a hipotetikus kérdésre is (ha kell rá egyáltalán bármilyen válasz), hogy akkor mégis milyen a jó gyerekversek:

1 Krusovszky Dénes: *Benne van minden*

azok a művek, amelyek kellően fülbemászóak a nagyközönség számára és kellően nonkonformak a szakma számára.²

A nagyközönség többnyire olyan gyerekverseskönyveket vásárol (lásd a könyvruházak ilyen tartalmú toplistáit), amelyekre szót sem érdemes pazarolni: bugyuta tartalom igénytelen rigmusokba öntve, ráadásul mindez ízléstelen képanyaggal, amatőr tipográfiaiával, egyenként akár több száz művel, akár nagyon ismert nevű szerzőktől. Legyen ennyi elég belőlük – mondjuk, ne is nevezzük költészetnek, felejtjük el.

Ám van néhány jó név (Lackfi János, Tóth Krisztina, Kiss Ottó, Varró Dániel), akiket kapásból sorol a kissé tájékozottabb olvasó (pontosabban talán csak felolvasó), ha megkérdezik, ki ír manapság gyerekverset. E szerzők egy-egy új verseskötete várt esemény – és tegyük hozzá, tudott esemény is. Azaz ők megbízhatóan hozzák azt a fajta jó költészetet, amit megszokhattunk tőlük – hogy ez a biztos szint jó, vagy sem, mindenki döntse el. Az mindenképpen üdvözlendő, hogy igen, létezik a kortárs magyar gyerekköltészetnek egy olyan stabil, erős alkotógárdája, akiknek a munkássága (remélhetőleg majdan is) mércéül és hivatkozási pontként szolgálhat: a gyerekvers legyen olyan nyelvzsonglőr, ötletthalmaz és tobzódás, amilyen Lackfinál, legyen olyan elegánsan humoros és ironikus, mint Tóth Krisztinánál, legyen olyan őszinte és többletjelentéses, mint Kiss Ottónál és legyen olyan laza és csupa játék, mint Varró Daninál. (Formakezelésről nem is szólnék, hiszen a formai tökéletesség nem kiválósága, hanem minimum követelménye adott – jó – műnek, így a költők maradéktalan formaismerete sem lehet erény, hanem evidencia.) Kérdés persze, hogy lehet-e, egyáltalán kell-e megújítani egy egyéni költői világot, mást, máshogy mondani, illetve vannak-e veszélyei egy adott költői szerepbe merevedésnek, s ha igen, valós veszélyek-e ezek jó költőknél? Fogalmazzunk így: lehet-e a kánon unalmas? (Igen, lehet. S ha igen, akkor cefetül jó dolga van a magyar gyerekköltészetet szeretőknek.) Annál is inkább, mert a kánonképzésben, tagadhatatlan, a megjelent kötetek mennyiségének jelentős szerepe van – még akkor is, ha esetenként egy szerző egyetlen kötete is bírhat akkora revelációs erővel, hogy önmagában vonatkoztatási pont lehessen.

Az mindenképpen üdvözlendő, hogy az utóbbi néhány évben sok-sok, „felnőtt költőként” jól ismert szerző (Balázs Imre József, Erdős Virág, Fekete Vince, Havasi Attila, Horváth Viktor, Jász Attila, Kántor Péter, Keresztesi József, Kovács András Ferenc, Kukorelly Endre, Markó Béla, Németh Zoltán, Schein Gábor, Szabó T. Anna, Vörös István) adott ki gyerekverses kötetet, és az, hogy sok fiatal költő ebbe az irányba (is) elindult (Kiss Judit Ágnes, Kollár Árpád, Krusovszky Dénes, Laik Eszter) – elképesztő gazdagodást jelent ez a gyerekköltészetnek. Még akkor is, ha az adott versek színvonalá, mennyisége nem mindig korrelál az ismertségükkel és az elismertségükkel sem (ennek piaci vagy egyéb motivációit keresni ne legyen a mi vállalásunk). A kérdés sokkal inkább az lehet, és egyúttal a válaszlehetőségek banalitása az igazán elgondolkodtató, hogy a gyerekkönyvpiac kommercializálódása lehet-e közvetlen hatással a gyerekköltészetre is? A gyerekvers–pedagógiai szemléltető eszköz identifikációt meghaladva egy másik, nem kevésbé devalváló genealógiai azonosság látszik körvonalazódni: a gyerekvers mint produktum. S mint ilyen eladható, eladandó produktum (nem alábecsülve a gyerekirodalom, kétségtelenül izgalmas és inspiráló felnövekedésével megnyíló alkotói, kiadói lehetőségeket). Nem feledve a fentebb említett alappremisszákat mégiscsak adódik egy olyan értelmezési lehetőség, mely szerint a szerzők számára a gyerekvers remek gyakor-

2 A gyerekirodalom egészét tekintve a recept egyszerű: legyen a mű izgalmas és humoros, és ne akarjon tanítani (vagy ha igen, akkor azt ne közvetlenül tegye). A gyerekversekkel se sokkal bonyolultabb a képlet: a mű legyen izgalmas és humoros, és ne akarjon tanítani (vagy ha igen, akkor azt ne közvetlenül tegye). Rendben, lehet azért formában banalitásig egyszerű, ötletben zseniális, mondanivalóban vicces, mint a *Kannibál-nagymama alattója*: „egy gyerekből/ két gyerek/ fejsze// két gyerekből/ négy gyerek/ fejsze// négy gyerekből/ nyolc gyerek/ fejsze// végül aztán/ megeszlek/ persze” (Fülöp Gábor).

lópálya, ahol kísérletezni és játszani lehet, hiszen a jelentés nélküli halandzsaverstől a megmondós csasztuskákon keresztül a meditatív vagy éppen filozófiai szabadversig elég széles a paletta, és a célkorosztályos szórás is elég nagy ahhoz, hogy (szinte) bármi beleférjen egy adott kötetbe. Ez az olvasónak egyrészt remek, hiszen válogathat, másrészt meg eléggé elbizonytalaníthatja, hiszen válogatnia kell. A szakma is tapasztalhatja: a gyerekkviers besorolásból adódó költői szabadság sokszor együtt jár a szelekció hiányával is. Fogalmazzunk így: lehet-e egyáltalán rossz egy jó „felnőttköltő” gyerekkvierskötete? (Igen, lehet.)

És ha már válogatás, vagy még inkább keresés, akkor ennek terepei lehetnek az antológiák, az irodalmi lapok, illetve az online felületek versrovatai; bár nem sok lehetőség adódik gyerekkviers közlésére, de adódik. Az érdeklődő olvasó olyan szerzőktől is találhat friss irányú műveket, akik még csak most kezdik a pályájukat, vagy nem is „hivatásos” költők, vagy még nem azok (Ayhan Gökhan, Egri Mónika, Elekes Dóra, Győrei Zsolt, Halmi Tamás, Makkos Péter, Ms Littlewood, Tóth Kinga). Az irodalom nagyon különböző területeiről indul alkotóknak, mondhatnánk, szintén remek gyakorlóterület a gyerekkviers – de hát nekik is éppen olyan nehéz terep ez, mint a már többkötetes szerzőknek, és értelemszerűen nem minden új hang lesz jó gyerekkvierskötet. Bár az jól látszik, hogy a legmerészebb, legizgalmasabb verskísérletek jelentős részére éppen ezeken a felületeken, és nem verseskötetekben találni rá. És a majdani kötetté formálódás lehetősége már önmagában is gazdagodás. A kérdés az, hogy lehet-e még újítani a gyerekkviersen? (Igen, lehet.)

Még akkor is, ha a magyar gyerekkviers éppen elég sokszínű, és elég komplex a gyerekkvierskorpusz ahhoz, hogy ne jelentkezzen elvárás-ként semmiféle megújítási szándék az olvasók részéről. Íme néhány emblematikus verssor a kortárs gyerekkviersből: „Csak az húzza a nadrágot/ a fejére, aki hülye.” (Tóth Krisztina: *Marci öltözködik*); „Szép állat a krokodil, / minden este bekakil. / Bekakil, bepisil, / szép állat a krokodil.” (Varró Dániel: *Badar állathatározó*); „A fenekünk alá/ ők tesznek rajzszöveget, / békén nem hagynak, és/ belénk szerelmesek.” (Lackfi János: *Lányok dala*); „Tegnap Márió, az új szomszédunk/ kislány azt mondta, hogy/ egy kislányt csak akkor/ lehet megszeretni, ha az/ mindent kétszer mond. // Az én mamám viszont azt mondta, / hogy ezek gyerekes dolgok, / és a gyerekes dolgokat/ egy magamfajta nagylány/ már nem hiszi el. // És én a mamának adok igazat. / És én a mamának adok igazat.” (Kiss Ottó: *Csillagszedő Márió*). A töprengő, pszichologizáló, filozofáló vagy éppen csak kérdező gyerekkviersmonológok, a nyelvjátékok, különböző nyelvi regiszteren történő megszólalások eddig nem tapasztalható tényerése, a sokféle versformával, ritmikával való mutatványoskodás, a tartalmi meghökkentés vagy éppen polgárpukkasztó megbotránkoztatás olyan asszociációs, intertextuális játékokkal egészül ki, amelyeknek a költőelődök előtt tisztelgés éppúgy része, mint az aktuális popkulturális elemek beemelése.³ Mindez úgy, hogy a gyerekkviers, mint olyan igazából nem a gyerekeknek szól. „Versek felnőtteknek és gyerekeknek”, „Versek”, „Korhatáros gyerekkviers”, „versek felnőtt gyerekeknek és gyerekes felnőtteknek”: vagyis látható, nekik is, persze, normatívan legalábbis – és néha gyakorlatilag is. Sokan és sokszor deklarálták már, hogy a jó gyerekkvierset a felnőtt is élvezzi – ám aktuálisan úgy mondanám: a jó gyerekkvierset a gyerek is élvezzi. A művelt csúnyaszavas-

3 Mint megerősödő meghatározó irányzat az utóbbi néhány évben jól látszik a csiga lényének, szellemiségének elképesztő tényerése: „Csiga háza domború/ szilvágombóc-illatú” (Balázs Imre József: *A csigaház-labirintus*); „szerintem a csiga egy nem normális állat, / és ez benne a jó” (Kollár Árpád: *Néhány dolog a csigáról*); „A csiga fogyóeszköz, / bevallom, egyszer már ettem, / A csiga fogyóeszköz, / Most mégis szomorú lettem” (Kiss Judit Ágnes: *Csiga-litánia*). Emellett még a puzsi meg az ölelés gyógyító erejének motívuma is kezd feljönni mint a gyerekkviers sine qua non-ja: „puszival és öléssel/ minden orvosolható” (Halmi Tamás: *Többet szívvel*); „Nem kell a Dunának menned/ akkor se, ha rossz a kedved: / segít (már ha nem vagy nyuszi) / egy ölelés meg egy/ puzsi” (Erdős Virág: *Segítenél?*).

tabudöntőgetéssel kezdődő s mindenhol egyenletesen kitartott összekacsintása a felnőtt szerzőnek és a felnőtt olvasónak, a felnőttek nosztalgiavágyából táplálkozó motivikus rétegződések, egyáltalán a felnőtt tudásának és irodalmi műveltségének meg a gyerek (vélt) világlátásának, világvértelmezésének szimbiózisa olyan gyerekklírát teremtett, amely leginkább simán költészet, mindenfajta korosztályos címkézés nélkül. Ha van is ilyen, vélhetőleg az és mellérendelő kötőszón van a hangsúly, hiszen a kortárs gyerekvers, miközben a gyerekvilág motívumai közül a játékra koncentrált, integrálta mindazt, ami a felnőttlírából jó lehet; pontosabban végül maga a játék aktusa épített be rengeteg mindent a felnőttek világából, éppen úgy, ahogyan minden gyerekjátéknál ez történik. A gyerekköltészet terrénuma a felnőtt költő játszószőnyege: csupa lehetőség. Mindez nem jelenti azt, hogy csupa hejehuja is lenne: minden benne van a gyerekköltészetben, a társadalmilag és egzisztenciálisan szorongató mozzanatok, érzések – és, bár kevés van belőlük, amolyan nagy gondolati versek is. „*A csillagok nagy árja fönn / e néma tiktakk-ária / szikalsi villam usaom / fatutajos a folyamon / pupillaherceg méla tót*” altatója (Parti Nagy Lajos: *Altató*) éppolyan megrázó és nemcsak keletkezési korának gyerek- és (gyerek)irodalomképét, de a társadalom hangulatát, eszmélését is tükrözi, mint a legfrissebb, hosszan kitartott, mindeneket szintetizáló *Lajhározó* Sopotnik Zoltántól: „*A lajhár a fejfelé. Az / örökös tükörkép vagy tükör- / tartó, úgy biz ám. Nézz vigyorgó / arcába, és megtalálsz önmagad. [...] A tűzoltó, a katona, vadakat terelő / juhász, mind a tényleget. // S a lényeket?, kérded joggal. / Azt fel lehet mérni egy lajhár-vigyorral. [...] A lajhár az egész álomföldkerekek.*”

Nagyjából itt vagyunk.

MARKÓ BÉLA

Kutyatáj

Úgy értettem, hogy a kutya szaglása akár milliószor is jobb, mint az emberé, vagyis Brunó tulajdonképpen egy egészen más tájat lát az orrával körülöttünk, bár természetesen a szemét is használja, de mondjuk, ebben a ködös, lehangoló őszi időben megtörténhet, hogy ő éppen csupa ide-oda kavargó, fényes, forró, titokzatos illatot szagol ki a világban, és elgyönyörködik a *látványban*, illetve úgy kellene neveznem, hogy: *szagolmányban* vagy *szimatolmányban*, mert ezek szerint neki nem a *kilátás* a fontos, hanem a *kiszaglás* vagy *kiszimatolás*, mindegy, nem akarok itt okoskodni, a lényeg az, hogy például a friss kenyér vagy az egyre ritkábban kapható jonatán alma illatát én is szívesen szagolgatnám, ha nem is milliószor, de százszor, ezerszer erősebben, mint most, igaz, azért mindennek megvannak az előnyei és a hátrányai is, hiszen akkor az autók kipufogójának bűzét vagy a városszéli vegyi üzem sokszor még emberi orral is elviselhetetlen bűdösségét szintén százszor vagy ezerszer rondábbnak érezném, tehát amit nyernék a réven, sajnos elveszteném a vámon, ahogy mondani szokták ilyen helyzetben, meg aztán a minap az is eszembe jutott, hogy amikor téli reggeleken Anna, aki nyilvánvalóan a kedvence Brunónak, a kopott nagykabátomat kapja magára, és úgy viszi ki neki az aznapi ételt, vajon hogyan értelmezi Brunó ezt az összevisszaságot, és mit is gondol magában, például valami ilyesmit, hogy megint micsoda rút férfiszagba öltöztél, mintha jelmezbálban lennénk, de nagyon is átlátok a szitán, jobban mondva: átszimatolok ezen a farsangi álruhán, persze nem bánnam, ha máskor nem próbálnál engem becsapni.

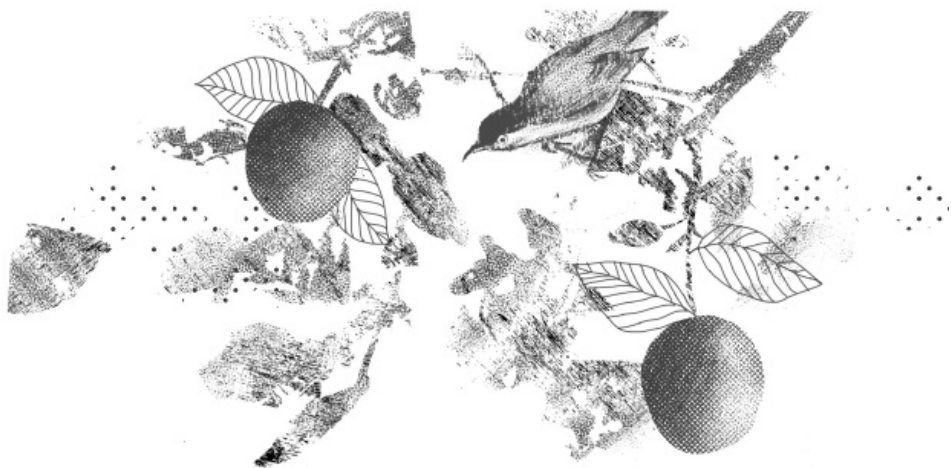
Beszédhiba

Újabban kutyás könyveket olvasunk,
kutyás falinaptárak közt válogatunk,
és természetesen leszöljük kutyás szomszédunk
rosszul nevelt, beszédhibás kutyáit,
mármint olyan értelemben beszédhibások,
hogy Brunóhoz képest
rendkívül csúnyán ugatnak,
teljesen fölöslegesen,
hiszen szerintünk az égvilágon
semmit nem akarnak mondani,
ennyit már mi is tudunk kutyanyelven,
jobb lenne, ha befognák a szájukat,
az a semmirekellő szomszéd valószínűleg
nem ad nekik rendesen enni,
ráadásul meg sem simogatja őket,
legalábbis mi ilyesmit sohasem láttunk,
holott az utóbbi időben, mint említettem,
több kutyás könyvet is elolvastunk,
és tudjuk, hogy egy kutya tíz-tizenöt évig él,
míg az ember hetven-nyolcvan,
sőt, százestendőt is megérhet,
ami azt jelenti, hogy Brunó órája is
legalább hétszer-nyolcszor gyorsabban
ketyegne, ha volna neki órája,
ezért aztán naponta egyszer megsimogatni
csupán annyi, mintha egy kisgyereket
hetente egyetlenegyszer simogatnánk,
mert ha egy napra elmegyünk,
az a kutyánál kitesz egy egész hetet,
szóval nem bonyolítom tovább:
napi hét-nyolc simogatás egy kutyának
mindenképpen kötelező,
ezt alkalomadtán a szomszédnak is
kertelés nélkül el fogjuk mondani,
nem kell ahhoz Bolyai Jánosnak lenni,
hogy gyorsan kiszámolhassa,
a kutyavilágban be kell szorozni
a szeretetet héttel, esetleg nyolccal,
és ha ezt megteszi, nem lesznek
az ő kutyái sem beszédhibások,
és hagynak végre minket is aludni.

GYÁRFÁS ENDRE

Hallgasd a csendet!

Csitt! Figyelj! Hallgasd a csendet!
Hasalj le a málnás mellett,
s hogyha jó a füled, hallod:
a csendben is vannak hangok.
A közelben darázs dong el,
mint egy apró helikopter.
Távolabbról tücsök szólal,
lepke röppen: könnyű sóhaj.
Pattannak a bimbózárak,
mintha törpék tapsolnának,
majd a harangvirág csenget...
Csitt! Figyelj! Hallgasd a csendet.



KELEMEN LAJOS

A gyerekek

A gyerekeknél
 senkise fontosabb – ezt is
 már vén
 nagyapám
 nevelte belém :)

Fiúbánat

Néztem a repülőt Kriszta feje fölött
 sok mindenem gondolkodtam – most elszáll
 a hófehér repülő Kriszta
 fekete hajfürtje fölött
 halkul aztán fehérre ő is egy másik járaton - - -
 szemembe verdes
 először tán
 a fiúbánat
 tulajdonképpen finnyás vendég volt ez a Kriszta
 rohangáltunk az utcán és vagy negyven ajtón
 bekopogtunk
 megkocogtattuk érzelmem falait –
 és egyszer sem kérdezte meg
 melyik mögött lakom

Kotta

Így jön éjjel a vers: istállót fürkész az igásló
 hol megpihenne
 garázst keres az autó
 gondolatom vár
 ... nádas gubancában fönnakadt dereglye
 fújja a szél útravalóul a szabadban:
 partot csak úgy szólongass
 a víz nyelvén
 ha van kedved eldiskurálni a ki-kihagyó világosságban
 a partnak is a víznek is
 egyszerre tolmácsa leszel
 Így jön a nappal: szép egyszerű dallam
 majd mindenki
 költ hozzá magának szöveget

Szerelem

Szüntelenül a lányok a téma
 forró fuvallat csap meg
 talán a hajszárító jóvoltából
 ... hát nem is tudom
 a pc nem válaszol
 a biosz szűkszáví
 legszívesebben
 a focit választanám feleségül
 igaz
 kispályás vagyok
 karéjba fogott egy
 lány mosolya
 kispályásnál is rosszabb amiben vagyok
 te-valaki tefeléd gondolk
 s mától
 új frizurát fogok viselni

Unoka

Egy múzeumnak voltam rendszeres
látogatója
 ott jöttömre fém és viasz
gyolcs és vas megéledt
 gondoltam: íme az ámen
óvóhelye
 a beszéd kátyúí után
mindig egy történet tisztása következett
 körötte oszlopokkal merevített
kerítés s nagyapám hangjának
 sűrűre font vesszei
hatalmas határa-távoli tér
 hol páncélban hol munkaruhában
 vonultak föl-alá
nagyapám történetének hősei – bizonyos igéiket
azt hiszem
 sosem fogják kivonni a forgalomból
ha erre gondolok
mintha megnőne lelkem térfogata

GÉCZI JÁNOS

Változatok egy örömtelen gyerekverssorra

1.

Mivel nincsen hála,
csupán bánata, s az is a sajátja,
felneveli az időt,
hogyan legyen hol lenni,
embernek, márnának, málnának,
legyen hol feledni.

2.

Olykor a kozmosz megnevez.
Semmi sincs úgy, ahogy,
veszi a cipőt s a mezt
vagy *mezét*,
keresse a valamit, ahogy
a cél célszalagot keresett.

3.

Hogy hullik a szilvalevél,
miként a tévedés,
ha házból házba térsz!
Itt üzenet, ott lárma,
a levélnek nincsen fája.

4.

Reggel úgy muszáj,
ha jön a fény
az árnyéknak két farka van.
Addig él a reggel,
amíg nem kordul
a hasam.

5.

A papíron,
a homokon,
az úttalan úton
és az átkóborolt réten,
az esőben s a feledésben
a nevet megtalálni,
nem félig, nem, nem,
hanem teljesen, egészben!

6.

Feltöltődik, mint a tank,
gázolajjal telik a gyomra,
oly büdös egy-két óra,
mintha szagokért járna,
azt szivornyázza
mindegyik suttyomba.

7.

A dolgok akként esnek
hogy ember nélkül is elesnek.
Sétaként indulnak, úttá válnak,
otthontól el, vagy vissza, hazáig.
És a fa, nélküled is rázuhan,
elтерül a vakolat boldogan
hová te estél, s minden nyomtalan.

8.

Számolgatni, mibe nő,
mibe fogy bele a virág,
nézni, amint bokrul a felhő,
az ég hogyan ereszt gyökeret,
miként harcol s őrizi nevét
s ágyazódik meg
a jövőre nyitott szemmel
egy-egy részlet.

9.

Hogy nem ment el a bálba
ekként nem is énekel a bálna!

VASS TIBOR

Kosztolány, kondorláj

Az EL, Kondor, pláza idejéből

Nagyanyám a szomszéd kondormagos tyúkok
alól kézenyvezi a tojást és vizezi a tejet
vagy tejezi a vizet attól függően, milyen a hangulata,
a nagyanyám egy ismert kézenyvező hangulatnő,
hivatásos képművész, szömester, egyszóval profestszionista,
hol hazudik, mint a színfolyás, ott is foly, ahol nem szokás,
nagyanyám egy hőcsodanő, egy betvumen,
hobbiból ment mindentől mindenkit,
a denevért a dinóvérrel keveri,
a sauruszokról a sauruszkik jutnak eszébe,
szárnya van, de nem madár, repülőgép, amin hál,
nagyanyám egy utcahős, fekete éter,
vaníliás mazsola, vattacukoráros, festőállvány festőszettel,
anyám anatómiája festőszemmel,
sokszor mondja, jobb, ha ennyibent maradunk,
sokszor mondom, fogadjunk szót neki,
maradjunk ennyibent, pedig nem is úgy gondolom,
sokszor mondja, úgy szeret, hogy mennyire,
pedig sokkal jobban gondolja,
csak a kifejezése szegény, nem úgy mint nekem,
én kifejezésben gazdag vagyok, ha csodagyerek nem is,
játsszom szegfűn, rózsán, orgonán,
számolni fejben kitűnően tudok,
megszóllaltatom a némakacsát, fűszálat a tenyeremben,
füttyülök mindenre, ami odaég, hagyom tovább a sparhéton,
ez is nagyanyám dumája, a Spar-hét, a leárazások,
végtagvesztett betvumenfigurák,
hervadt csokrok, savanyú tejek, lopott fehérjék, sárgáják,
a papagájnak limitált szépia, festőnek a vonal lénai.
Akarom mondanom jénai. Akarom mondani lénia.
A francot bele már, erről is biztos a sauruszkik tehetnek,
különben is, hogy került ide a papagáj.

Ha nagy leszek, festő leszek,
de nem lakásokat festfedek festékekkel kívül-belül,
hanem a lelkem belsejét festfedem ki, egészen legbelülről, kívülré,
fedetlen lélek leszek, életem nyitott könyv,
kiadom magam kiadó lakásnak
vagy festőnek és abból fogok megélni.

Albérlet leszek vagy művész,
 de az is lehet, hogy albérletfestést is vállalok a megélhetésért,
 hogy teljen miből művészfestésre.
 Ha nagy leszek, meg kell élnem valamiből,
 kell egy tisztességes szakma, feshetetlen előélet.
 Nagyanyám szerint kellene mindezek,
 én minimum a felét nem értem,
 a feddésből is csak a feshést, azt is csak félig-feshdig,
 féldignek mondom azt is, félfestnek, gyakran kijavítanak.
 Albérlet hogy lennél, fiam, albérletnek lenni nem lehet,
 nagyanyám idegesít a földhözragadtságával,
 szórszált hasogat,
 hiába is magyaráznám a dolog szimbolista jellegét,
 nem érti a metaforát sem,
 a hasonlatról a haszonlak, az albérlet jut az eszébe,
 jaj, milyen festkép is van még,
 ebben nem vagyok otthon, különben is, folyton kijavítanak,
 kérdeztek inkább feshésről, kívülről, belülről,
 lélekről, könyvről, betvumenről.

Ha nagy leszek, nyomóprés leszek
 vagy limitált kiadásban grafikai szabályzó,
 kiadom magam kiadó ágynak, angyal-fesztávirányítónak,
 fesztivál leszek vagy toloszék vagy grafifestművész.
 A prés jó nehéz, állja a tüzet, az tűnik a legjobb ágyadásnak.
 Jó még a fesztávirányító is, hóálló keretben,
 vaságy, fémrugós matrac. A lényeg, hogy ne járjak úgy,
 mint az az angyalarcú Dózsa György,
 megkarcolja forró nyelvével hányszor a jégeget,
 mennyi mintát vés bele,
 mennyi nyomat présül, pársül a negatív indulat, a tükkörírás,
 a gombnyomásra működő, limitált halál,
 a szabályzott, folyton kijavított gondolat.
 Mazsolás krémtúró, limitált kiadásban.
 Limitált, abban a boltban volt ötszáz, a másikban ezer.
 Jobban fogyna a karamellás tej is,
 állagával és színével reklámoznák az adjhalált.
 Honnan tudok én ilyen szavakat, kérdezi nagyanyám,
 először azt hiszem, a limitáltra gondol.
 Hát honnan, édes, jó rokon,
 álmodban beszélsz, én csak bevésem, ha rosszul írom is.

Nagyanyám egy mém, elborul tőle az elmém,
 ezért ha nagy leszek, nagyanyám nem leszek,
 nem leszek semmi más, csak nagy,
 a dolog felnőtt értelmében, nem úgy, hogy arcnak az.

Nagy leszek tán és semmi más,
 legfeljebb angyalokat fognak rólam elnevezni,
 a halandók jól összevesznek,
 hogy a pehelyszárnyas hullandókat, a középhaladókat,
 vagy a szenyorokat ajándékoznák a rólam szóló címmel,
 és akkor megint jön nagyanyám,
 mit mondom én még most is ezt az idegen nyelvet,
 beszéljek hozzá korakondorul,
 lehet ugyan, hogy azt már igen kevesen értik,
 de a legjobb patikákban csak ezt beszélik,
 a legjobb taktikákban csak ezt értik,
 és a világ semmi másban, csak a világnagy
 patikataktika-tisztaságban dől el,
 és akkor jön még egyszer világnagyanyám,
 de már nem ró meg a nyelvért, átölel, és tarkómba búgja,
 fess kicsikém, és egyél szépen, limitált a mazsolás krémtúró,
 nőj nagyra, lőj agyra anyának, fesskicsikém,
 korakondorkáid tedd el mind,
 kiadjuk majd *A koraiak elektrográfiasítása* címmel,
 dől majd a lé, jut hígítatlan tejre,
 s vásároljuk majd, és isszuk is ráadásul
 a kondormagosok tojásait nyersen, számolatlanul.

Ha nagy leszek, szűnyog leszek, hatalmas kan szűnyog,
 véretekem nem szívom, fületekbe nem zúgom,
 csapdátokba nem esem, szűnyoghálót nem átrágom,
 minden szabályt nem áthágom, ellened nem áskálom,
 nem leszek csak kan szűnyog,
 hatalmas és festszeretetre méltó,
 és nagyanyám mindig megbocsát nekem,
 amiért bántom a nyelvet, húzom szóhaját,
 csípem vesszőbimbaját, harapom harapódzó szájajtáját,
 szemöldökét megnyesem, halpénzét elszedem,
 élpénzét feleszem, világgá megy maradék eszem,
 de lerajzoló, amit alva járok,
 akivel ha nem láttok, ölelkezve hálók,
 erre jönne a halálok szó, de nem szabad,
 túl borúlátó vagyok nagyanyám szerint,
 nagyanyám tud ilyen szavakat, borúlátó,
 szerinte az nem illik egy ekkora lányhoz.

MIKLYA ZSOLT

Tandari Sakoma

Mit eszel Taskoma?
Ízlik a lakoma?

Illatos mézengúz.
Kakaós éjbengríz.
Mandarin-tangódsús.
Remélem, már nem sírsz.

Ízlett a lakoma?
Tandari-sakoma.

Mit láttál, Taskoma?
Felhőn egy sas nyoma.

Báránfelhők úsznak,
úgy látom, kék vízben.
Sas csapott közénk,
három vagy négy ízben.
Sasfejes nem csobbant,
felhőlé nem lötyvent,
úsznak a bárányok,
más dolog nem történt.

Mit nevensz, Taskoma?

Egyszer egy katona,
marcona katona,
morc képpel elindult,
azt sem tudta, hova,
baktatott, bakancsát
lepte az út pora,
baktatott, batyuját
nem tette le soha,
kulacsát elhagyta,
benne volt jó bora,
hiába bandukol,

nincs meg a tábora,
fegyverét letette
az összes katona,
így hát a marcona
more képpel elindult,
azt sem tudta, hova.

Mit csinálsz, Taskoma?

Nyúlok ide meg oda.
Itt egy fénypalota,
Ott egy zöld micsoda.
Sandari-takoma.



MAGOLCSAY NAGY GÁBOR

Milu

Nézd, ez itt Milu, a kiskutyám.
Magamnak álmodtam, bizony ám.
Néha egy tappancsost lekever,
mert ő egy szuperhős retriever.
Milu – ha nem tudnád – kutyalány.
Nekem már ez is nagy talány.
Nem házőrző, barátságos eb.
Nem iszik vért sem, csak meggylevet.
Amikor anyával útra kel,
nem kószál: szelíd és megfigyel.
Azt mondják, lomha és pesties,
szerintem fürgébb, mint maga Flash.
Milu a nyarakat szereti -
jégkrémes szagukat kergeti.
Szájában kimosott harisnyák,
fülei a szelet lapozzák.
A fák töve egy-egy lihegő:
kánikulában a pihenő.
De ha a tél ideköltözik,
egy szuperhős sokat szundizik.
Ilyenkor közös az álmodás:
kocsonya, kandalló, kutyasrác;
ketyeg a cserép a hó alatt,
Milunak gyűjtjük az álmokat.

Jön a hugi

Anyukám pocija pufi,
nem kövér, csak jön a hugi.
Ja, amúgy a nevem Soma,
tesót várunk márciusra.
Azt mondják, hogy nagyon kicsi
lesz, alig vagy ötven centi.
Ultrahangképen már láttam,
olyan, mint egy hód kabátban.
Na jó, nem is. Biztos cuki,
csak a fotó nem túl tuti.
Nagyon várjuk mind a hárman,
új csajszi lesz a családban.
Megtanítom gördeszkázni,
fára mászni, zongorázni.
Megvédem, ha belekötnek,
akkor is, hogyha fellöknek.
És ha megnő, nem lesz vita.
Nem lesz olyan plázacica,
mint akiken a burkolat –
köröm, haj, száj – mind műanyag.
Lesz pasija, nekem csajom;
jöhetne már a kis majom.

LAPIS JÓZSEF

A másik gyermek – felforgató elemek, tabutémák a kortárs gyereklírában¹

„Csitt, csak csendben, ki ne mondd,
tiltja titkos **tilalom**,
távol, távol, elkerüld!
Tiltó tábla kikerült.”
(Laik Eszter: *Tabu*)²

Az utóbbi években, évtizedben született gyerekverseket olvasva az a benyomásunk támadhat, hogy mintha a korábbinál nagyobb számban találnánk köztük felforgató, a gyermeki létezés árnyoldalait bemutató, tabutémákat feszegető, súlyosabb társadalmi kérdésekkel és nehéz lelki problémákkal nyíltabban szembesítő darabokat. Kétségtelen, hogy egyre inkább nyitottabbá vált a honi gyerekkönyvpiac, és, ha csak rétegszinten is, de megnőtt az érdeklődés a – részint külföldi, elsősorban északi hatásra – magyar nyelven is megteremtődő ún. „svéd típusú” versnyelvi hagyomány iránt. E ponton összekapcsolódnak tematikus és poétikai jellemzők, ugyanis minden bizonytalansággal a gyermeki távlatba behelyezkedő, gyermeki hangot illuzionáló, s ez által – a felnőtt mintázatok felől nézve – szubverzív jellegre szert tevő költészeti irány „alkalmas” leginkább arra, hogy bizonyos, a gyereklírában korábban kevésbé jellemzően megtalálható témákhoz keményen, meglepően, naiv-őszinte hangnemben odaforduljon, újszerű látásmódokat hozva ezzel létre. Mindez ugyanakkor nem jelenti sem azt, hogy a magyar nyelvű líra-hagyományban ne volnának előzményei a most tárgyalt verscsoportnak,³ sem pedig azt, hogy az említett tárgyköri elkötelezettség kizárólag a szabadverses formájú, lélektani irányultságú versjellemben érzi jól magát.

A magyar költészeti hagyományban a gyerekversek legmeghatározóbb, és nagyon magas színvonalon művelt vonulata a játékos, zenei, szenzuális, rímes, ritmikus (stb.) jelzőkkel leírható irányvonal, amelynek olyan markáns képviselői vannak, mint Móricz Zsigmond (*A török és a tehenek, Iciri-piciri*), Szabó Lőrinc (*Falusi hangverseny; Esik a hó*), Csanádi Imre, Nemes Nagy Ágnes, Weöres Sándor, Kányádi Sándor, Csoóri Sándor, Kovács András Ferenc és még nagyon sokan mások. Jóllehet, például Ranschburg Jenő, a kiváló gyermekpszichológus (erősen lélektani irányultságú) gyerekverskötetének elő-

1 A tanulmány elkészülését a Móricz Zsigmond irodalmi alkotói ösztöndíj segítette.

2 LAIK Eszter, *abszurd bravúr celeb – 100 idegen szó verses magyarázata*, KÁRPÁTI Tibor rajzaival, Bp., Móra, 2015, 52.

3 A közelmúlt kortárs költészetéből Oravecz Imre fontos, egy kislány beszélőt szerepeltető gyerekkönyve, a *Máshogy mindenki más*, valamint Takács Zsuzsa *Rejtjeles tábori lap* című köteté mindenképp előzményként említhető.

szavában kifejezetten a weöresi „alliterációs, játékos” hagyománnyal állítja szembe azt a típust, amelyben „a gyermeknek a felnőttétől minőségileg különböző világlátása tükröződik”,⁴ ha a fenti névsorból csak Nemes Nagyot, Weörest és Kovács András Ferencet emeljük ki, egyértelművé válik, hogy ez a formaközpontú, a nyelv érzéki aspektusait előtérbe helyező líra a legkevésbé sem jelent tartalmi, gondolati homogenitást. Mi több, a szomorú (esetenként akár melankolikus) hangulat nagyon is sajátjává vált ennek a gyerekköltészetnek is (gondoljuk csak végig a *Galagonya* címmel elhíresült könnyen földélezhető Weöres-vers magánytapasztalatát).

Vannak továbbá olyan művek és műcsoportok, melyekhez nem társítható probléma nélkül a gyerekirodalom alakzata, bár kifejezetten a gyermeki világlátás közvetítése is céljuk – jellemzően vagy a felnőtti távlat ütköztetésével, annak jelölt közbejöttével. Ezen szövegek ráadásul már félfordulatot tesznek a kötetlenebb formájú, kevésbé markáns dallamvezetésű, a beszélt nyelv gondolatritmusaival nagyobb előszeretettel élő szövegvilág felé (azzal együtt, hogy például Kosztolányinál a zeneiség és a rímhasználat finom módon továbbra is szerves eleme a verseknek). E költemények éppenséggel nem nélkülözik a szembenézést a fiatalkori szorongásokkal, a halállal, az ismeretlennel, de felforgató erejük részben a (hol jelölt, hol implikált) visszatekintés, visszavonatköztetés következménye. A versek beszélőjének gyakran idősebb kori önmegértéséhez van szükség a gyermekkori és gyermekség élményvilágának megidézésére. Kosztolányi Dezső *A szegény kisgyermek panasza*i ciklusa mellett Szabó Lőrinc Lóci-verseit érdemes e ponton említenünk. Szabó Lőrinc Lóci-versei a gyermeket és a gyermeket, a bennük rejlő idegenséget dialogikus formában, példázatos jelleggel állítják elő, amelyben a felnőtt (a költő apa) nézőpontja meghatározó lesz. Kulcsár-Szabó Zoltán él azzal a megkülönböztetéssel, mely fennáll „a »felnőtt« perspektíváját közvetítő” Lóci-versek és „a javarészt csengő-zengő vagy mondókaszerű, esetenként igencsak népszerű megzenésített vagy megzenésíthető darabok” között – utóbbiak „ha nem is pusztán gyerekeknek íródtak, de kitüntetett befogadóként (előadóként) legalábbis gyerekek jelenlétére tartanak igényt”. A *Versek a gyerekszobából* ciklusról állapítja meg a szerző, hogy bár ezek is rendelkeznek „valamiféle gyerekfogalommal, ám a gyerekekkel mint idegennel való találkozásnak viszonylag korlátozott formáit feltételezik”.⁵ A Lóci-versek ezzel szemben „kidolgozott narratív (jellemzően anekdotikus) kerettel építkező, visszatekintő szemszögű példázatos (vagy – felnőtteknek szóló – tan-)költemények”, amelyek formailag hasonlatosak a *Különbéke* „epikus verseihez”.⁶ A kortárs irodalmi szcénán Németh Zoltán publikált a közelmúltban ehhez hasonló szerkezetű példázatos költeményeket (*Egészen közel...; Egész éjjel harazott...*), amelyekben a gyermekiség a madárvilág idegenségével találkozik.⁷

Kosztolányi Dezső Ó, a halál kezdetű *Szegény kisgyermek*-darabjában bár a megszólalás grammatikai szinten teljes mértékben a gyermeki közösséget mutatja („mi gyermekek”), stílárís, illetőleg retorikai szempontból az utólagos, felnőtt tapasztalatokat integráló távlat jelenléte is valamelyest érzékelhető: „Ó, a halál. // Mi ismerjük csak, pici gyerekek. / Utunkba áll, / s könnyes, pityergő szájunk megremeg. / Ó, a halál. / A játszótársunk és tréfál velünk. [...]” Az *Azon az éjjel* kezdetű, megrázó erejű (egyébiránt az expresszionista ismétléstechnikát követő) szöveg pedig azért is fontos és emblemikus, mert a nagyszülő halálának gyerekkori megélése, a gyász első moz-

4 RANSCHBURG Jenő, *Gyerekségek*, Bp., Móra, 2010, 5. A kötetbe a gyermekpszichológus fölvette korai, még a szakmája gyakorlásának megkezdése előtt született gyerekei verseit is.

5 KULCSÁR-SZABÓ Zoltán, *Tükörszínháza agyadnak*, Budapest, Ráció, 2010, 129–130.

6 Uo., 130.

7 NÉMETH Zoltán versei a *Bárkaonline* Papírhajó rovatában olvashatóak (2015. július 2.): <http://www.barkaonline.hu/primer-primor/4785-nemeth-zoltan-versei-a-papirhajon> Letöltés ideje: 2016. 03. 30.

zanatainak megtapasztalása később is visszatérő motívuma a gyerekhangra írt verseknek.⁸ Weöres Sándor – a „svéd típusú” hagyomány közvetlen magyar nyelvű előzményének is tekinthető – *Kisfiúk témáira* című (1968-as) versciklusa 3. egységében nem a tragikus, hanem az ironikus modalitás felől közelít a problémához, kifejezetten meglepő és újszerű effektust hozva létre ezzel: „Jobbra át / balra át / én masírozok legelő / temetjük a nagymamát.” Kosztolányi és Szabó Lőrinc mellett Zelk Zoltán *Gyermekbánat* ciklusát szokták még akként emlegetni,⁹ mint amely a gyermeki és felnőtt távlat kontaminációját valószínűsíti meg, inkább Kosztolányihoz kötődően, hiszen e mű is a gyermekhang illuzórikus megteremtését kísérli meg – címéből is következően a gyermeki lét szomorú, melankolikus oldalát mutatva be.¹⁰ *A Vólt nekem egy...* kezdetű darab a beszélő kistestvére és fehér egere haláláról szól, s a szöveg azért nagyon ironikus, mert míg a testvért a szülők gyászolják meg, az ő gondolatait sokkal inkább az éger sorsa köti le: „Most a föld alatt szaladgál, / kergeti az egeret – / de meghalok én is egyszer, / akkor aztán lemegyek, // lemegyek majd a föld alá / s hogyha rámnéz, megverem: / mért kergeti olyan soká / az én fehér egerem!” Látható, hogy ebből a távlatból nézve a halál nem a sehol helye, s nem végleges eltűnést jelent, nem a létezés megszűnését, hanem átkerülést egy olyan helyre, amely jelenleg (bosszantó módon) nem elérhető a beszélő számára. Ugyanakkor a vers közvetíti azt is, hogy a szülők halált domesztikáló magyarázata mögött a gyermek sejt valamit, ott van az ennek ellentmondó, rejtőző másik tudás, ami dühöt (és egyszerre szorongást) vált ki. (S itt a harag célpontja a meghalt kistestvér.)

Ranschburg Jenő *Gyerekségek* című könyve *Gyász* című versében¹¹ egy óvodás korú beszélő néz szembe nagypapája halálával. A mű távolról Kosztolányi említett művét is megidézi, de középpontjában az áll, hogy a halál eufemisztikus narratívája („elment... és messze-messze jár”) hogyan mutatkozik meg kegyetlen hazugságként a gyerek számára: „...tudom, úgyis minden veszve már: / [...] / Becsapnak mind, meghalt a nagypapám!” (A felnőttek könnyei, a keserves sírás válik a fő leleplező elemmé számára.) Ranschburg verse a gyermeki gyász megélését mutatja be, arra is rávilágítva, hogy a kisfiú azért olyan rossz egész nap az óvodában, mert ez a becsapás-élmény marja belülről. Igazság és hazugság, kitaláció és valóság plauzibilis viszonyát, a gyermeki valóságkonstrukciók alakulását ironikus módon jelenítik meg a szöveg utolsó sorai: „Becsapnak mind, meghalt a nagypapám... // Elmondom neki, majd ha visszajön!” Részben hasonló problémafölvetése van a lassacskán klasszikussá érő *Csillagszedő Márió* című Kiss Ottó-kötet egyik darabjának is, amelyben a nagypapa halála egy kislány szemszögéből jelenik meg: „Ez azóta van így, / mióta a nagypapa meghalt. / [...] / mert amikor ti nem vagytok itthon, / és a Márió sincs velem, / akkor behunyom a szemem / és csapkodni kezdek a szárnyaimmal, / és a nagypapa ott ül a kissámlin, / és mosolyog, mosolyog, és csak ő hiszi el, / hogy tudok repülni. // Anya sem, Márió sem, / és te sem, apa.”¹² A versben a

8 Kifejezetten e probléma (a nagyszülő elvesztése, a halál) feldolgozását segítő gyerekkönyv a Csimoto Tolerancia sorozatában megjelent *A hálás virág* Szulyovszky Saroltától (2010).

9 Vö. BUJDOSÓNÉ PAPP Andrea, *Gyermekbánat. Önéletrajz és gyermekvers Zelk Zoltán költészetében* = Változatok a gyermeklírásra, szerk. BÁLINT Péter–BÓDIS Zoltán, Debrecen, Didakt, 2006, 112–121. „Zelk ezen [...] gyermekverseinek olvasása közben az elsőként szembetűnő sajátosság az elégikus, szomorkás hangvétel, egyfajta »szelíd melábulé«” (uo., 117.).

10 Zelk Zoltán versciklusának összetett darabja a *Hogyha Annát megverik...* kezdetű, amely a hang perszónifikációját hajlja végre szellemesen, következetesen („Jó a hangnak, elszalad, / mindenben átmászik – / aki gyerek, annak csak / úgy jó, ha nem látszik...”), kicsike, szeszélyes gyermekhangot és „pincsezájú felnőtt hangot” is megkülönböztetve. Csakúgy rendkívül izgalmas a József Attila (valamint Petőfi) verseivel nyíltan és reflektált módon párbeszédbe lépő *Van az asztaliókban...* kezdetű darab.

11 RANSCHBURG, i. m., 30.

12 Kiss Ottó, *Csillagszedő Márió*, PAULOVKIN Boglárka illusztrációival, Bp., Móra, 2009, 25.

halál nem központi elem, a „meghalt” szó jelentése tulajdonképpen egyedi értelemmel töltődik föl, amennyiben éppenséggel nem a távollét, hanem a jelenlét kötődik továbbra is a nagypapa alakjához. Sőt, a vers erejét nem kis mértékben pontosan az adja, hogy a hiányeffektusok éppenséggel az élőkhöz tapadnak (mindenekelőtt az apához), míg az elhunyt nagypapa az, aki a gyermeki beszélő legfőbb vigasztalójává válik. A beszéd téjje ráadásul az, hogy bizonyosságot nyerjen az apa (!) számára az, hogy a kislány „igazán” tud repülni, nem csak „álmában”. A vers összetett hatása abban áll, hogy egy ironikus szerkezetben mutatja meg a (valaki számára érzékelt) „valóság” előállásának mikéntjét. Ez esetben az ironia nem a beszélői szándékhoz köthető modalitás, hanem a befogadói és a beszélői tudásszintek közötti különbség generálja. Ez a különbség azonban nem hierarchikusan szerveződik, hiszen az is része a hatásmechanizmusnak, hogy az olvasó rádobban a kislány beszélő saját igazságára, s ezzel együtt magának a versnek az összetett jelentésszerkezetére az igazság (kiépülésének) vonatkozásában. A vers (mint ahogy maga a teljes kötet is) nem is elsősorban az elmúlás más megért(et)éséhez járul hozzá, hanem sokkal inkább a szülő fokozatos elvesztésének élményét, a válás kisgyermeki megélését érteti meg különlegesen¹³ – jelen szövegben azáltal, hogy a hiány és jelenlét tapasztalatait inverz módon rendeli hozzá az elvileg jelenlévő élő, és a már elvileg távoli elhunyt szerettekhez. Hogy a repülés csak akkor megtapasztalható, amikor a már halott nagypapán kívül épp senki más sincs a kislánnyal, nem elsősorban azt jelenti, hogy lelepleződött a gyermeki képzelődés, hanem ami ennél lényegesebb, hogy úgy is érthető, hogy a gyermek csak akkor képes repülni, amikor olyasvalaki van jelen, aki hisz benne, és az ő (nietzschei értelemben vett) igazság-fikciójának hasznos létezésében. Ha akár a Ranschburg-, akár a Kiss Ottó-vers didaktikus szerkezetét vizsgáljuk, akkor elmondható, hogy az ilyen típusú gyerekversek sajátossága, hogy *példázatos*sá mindenekelőtt a felnőttek számára válik, s nem kevés dolgot érthetnek meg belőle – a gyerekről csakúgy, mint a nem megszokott tükörben láttatott önmagukról.

Az angyal a repülés-képzet révén áthallásosan már Kiss Ottónál is felbukkan, de Ayhan Gökhan *Geri ma elrepült egy angyallal* című versében¹⁴ a gyermeki haláltapasztalás elsődleges közvetítőjévé válik (összhangban egyébként „eredeti”, küldötti szerepével). A korábban említettektől eltérően Ayhan Gökhan szubverzív verseiben a halál a betegség következményeként érkezik, kórházi közegben, egy gyermektárs által megtapasztalva (távolról kapcsolódva egyébiránt az ifjúsági irodalom azon vonulatához, amelyet John Green *Csillagainkban a hiba* című young adult bestsellere fényjelez legerőteljesebben). Ayhan Gökhan szövegeiben a kisgyermeki világerzékelés a betegség mindig felforgató kondícióval társul, mind a saját test és önértelmezés vonatkozásában, mind a másik múlandóságával történő szembesiléskor. *A Hosszú-kórházból hazamehetek* című mű fő hatáspotenciálját az adja, hogy fölceréli a fényhez és árnyékhoz kötődő hagyományos képzeteket, a tisztaságot és a baljós jelleget (mint láttuk már korábban is, a gyerekirodalomban színre vitt radikális nézőpontváltásokért gyakran kiasztikus szerkezetű alakzatok felelősek): „Az árnyékom / vigyáz rám, ne / féljek a napsütésben, össze ne / kenjen a fény, amikor // hosszú-kórházból hazamehetek.” E szöveg terében a fény válik kontamináló jelenséggé, amitől az árnyék (a személyiség itt már baráti erővé váló másikja) jelent védelmet. *A barátom és a tavasz* szentenciózusan sűrített kétsorosa szintén a kiazmus alakzata által jeleníti meg (beszéli el és értelmezi is) a barát halálát:

13 SZÉNÁSI Miklós *Ez a gyerek!* című verse arra a különbségre mutat rá, amely a gyerek rosszaságának felszíni kezelése és a mögöttes tényezők megértése között adódik: „jobban tudom a szorzótáblánál / és a múlt idő jelenél is, / hogy egymás között / egészen másokat mondanak rólam. // »Válnak a szülei.«” (*Kerülöm a könyveket, hiszen július van*, Debrecen, Kortárs Szalon, 2013, 43.

14 *A Bárkaonline* Papírhajó rovatában jelent meg más több más Ayhan-gyerekvers társaságában (2015. november 26.): <http://www.barkaonline.hu/primer-primor/5010-ayhan-gokhan-gyerekversei>

„Tavasszal halt meg a barátom, / és a tavasz is meghalt barátomkor.” Az említett *Gerima elrepült egy angvállal* azért nagyon izgalmas költészet, mert a benne tetten érhető, létmódváltásként értett metamorfózist¹⁵ a nyelv költői működése teremti meg: „És szárnyalásképpen, // egyet fordult Geri / két árnyéka négyet vele. / Óriás szárnya / jobb kezének fele, // és infúziója / mélykék kötél lett hirtelen. / Mennybe-vezető. / Gerit várta a Menny.” (A vers egyébiránt egyszerre idézi meg Baudelaire *Albatrosz*ának Tóth Árpád-fordítását, valamint József Attila *Mamáját*.)¹⁶

Kollár Árpád *Milyen madár* című, komoly kritikai visszhangot kiváltó kötete¹⁷ (amely újszerű és különleges megszólalásmódot eredményezett, s mintha kevésbé számolna az olvasó korával, nem ebbéli logika szerint alkotva meg az identifikációs lehetőségeket) szintén nem idegenkedik a felforgató és szomorú tartalmak bevonásától.¹⁸ A halál jelenti a könyv egyik háttértémáját – a *Mi lesz a szóval* című vers gyermeki beszélője a meghalás utáni történéseket firtatja, különös tekintettel a saját identitására: „és mi lesz a hóval, az is hullik tovább / és kik hógolyóznak az utcán, ha én nem leszek, / és tényleg nem leszek, vagy leszek valahol, / és hol lesz az a valahol, ahol nem leszek, / és miért halok meg, ha olyan jó játszani veletek”. Nem a félelem, hanem (az én mibenlétével kapcsolatos) szorongás a *Milyen madár* alaptapasztalata („de belőlem mi lesz, mi lesz belőlem, mi lesz” – *Lesz, lesz, lesz*); a *Laknak bennem* egyenesen az énben ott rejlő borzongató-izgalmas idegenséggel szembeesít a maga többrétegűen játékos formájában: „laknak bennem mindenféle lények, / [...] / furesa egy dolog vagyok én, / palacsintázó vagy főzelékszagú menza / mert belőlem esznek és folyton összevesznek / egymással a vírusok, meg azok az ízék, / akik szeretnek engem”. Az *Erdős vers* sorai, képei pedig azért olyan vonzó-kísértetiesek, mert általuk úgy érezzük, hogy az erdő bennünk van, vagy mi magunk vagyunk ez a különös, archetipikus más-hely: „te nyugtass meg, erdő, ha lázam van és fázom, / [...] / zümmögj benne, erdő, súgd meg a fák nevét, / holnap fölgújtanak, ma még zöld a szíved”. Fekete Vince *Autónk lábnyomai* című versében¹⁹ a nyomszerűséghez társuló efemer, eltűnő jelleg emberre vonatkozásának – a szülői megjegyzést követő – heurisztikus megsejtése-megértése az, ami hirtelen súlyossá teszi a költeményt: „Ezek a mi piros autónk lábnyomai, / ezt mondta. Mind neveltünk / ezen akkor, de én később / elszomorodtam, mert anyukám / azt mondta akkor, hogy mi is ilyen / nyomok vagyunk csak, mint a mi piros / autónk lábnyomai a hóban. // Én nem akarok lábnyom lenni, / szepegte az öcsém még este is, / az ágyban.”²⁰

Lackfi János *Kapjátok el Tüdő Gyuszit!* című kötetének²¹ deklarált vállalása tabu-

15 Vö. BÉNYEI Tamás, *Más alakban. A metamorfózis lehetséges poétikai és politikái*, Pécs, Pannónia Könyvek, 2013, 11. „A lényeg az átváltozás radikalitása és sebessége, valamint az, hogy a két létszféra közötti különbség az adott mű világában metafizikai léptékűként jelenjen meg.” (Bényei egyebek mellett Daniel angval emberré válását hozza példaként a *Berlin felett az égből*.)

16 Nem verseskönyvről van szó (bár a szövegek előszeretettel élnek versszerű elemekkel), ezért részletesebben nem tárgyalom, de az apa halálát és a megvakulás folyamatát egy-egy kislány szemszögéből beszéli el SZABÓ Imola Julianna és MAROS Krisztina nagyszerű könyve, a *Kinőtt szív* (L'Harmattan, 2015).

17 KOLLÁR Árpád, *Milyen madár*, NAGY Norbert illusztrációival, Bp., Csimoto, 2014.

18 A keserűdes gyermeklíra példája SCHEIN Gábor *Márciusban jaguárok?* című kötete is (Móra, 2014, ROFUSZ Kinga illusztrációval).

19 Az alábbi kötetben: *Ragvog a mindenség. Erdélyi gyermekvers-antológia*, szerk. MAKKA Kinga, Csíksereda, Gutenberg, 2013, 63.

20 Lovász Andrea szerint e vers „fesz és erős képi világával, lokális és univerzális, sokdimenziós és sokgenerációs kérdésfelvetésével, gyereknyelv- és létjátékával a szabad versekben lehetőségként rejlő gondolati és érzelmi gazdagságot példázza” (LOVÁSZ Andrea, *Felnőtt gyerekirodalom*, Bp., Cerkabella, 2015, 119.)

21 LACKFI János, *Kapjátok el Tüdő Gyuszit! Versek felnőttek gyerekeknek és gyerekes felnőtteknek*, MOLNÁR Jacqueline illusztrációival, Bp., Móra, 2013. A kötetben találunk példákat az újszerű nézőpontokra és átértelmezésekre, az egyik helyen például a családi nyaralásról gondolkodva állapítja meg a gyerek: „akkor az jut az eszembe, / hogy ez a billegő, forró, csípős szagú valami, / amiben mind benne vagyunk, / ez nem egyszerűen a kocsi / ezt hívják úgy, hogy család.” (*Család*)

témák szókimondó, helyenként groteszk tálalása. A *Szegény hülye Mamika* című vers a (már nem élő) nagymama szellemi leépülését narrálja el: az apa történeteit és kommentárjait halljuk a gyerek közvetítésében egy fotó nézegetése közben. A vers végén megszólal a „gyerekszáj”, s még csak össze sem kell vetnünk Kosztolányi vesztégtapasztalatra hangolt beszédmódjával ezt a szöveget ahhoz, hogy jól érzékelhető legyen a kortárs gyerek líra profanizáló, a gyermeki tudatot kevésbé moralizálóan megkonsturáló irányvonala: „Össze ne törd nekem azt a képet, / mert agyonverlek, mondta apa, / én meg elképzelem, / hogy agyonverve legalább / találkozhatnék szegény hülye Mamikával, / aki azóta szintén halott – / hát megnézném magannak. / Apámnak jár a szája, de azért ilyenkor / mindig kiizzad a szeme.” Bizonyos romantikus tendenciák idealizált gyermek-körképe, majd a századforduló ezt lebontó és demitizáló ellennarratívái után itt van a gyerek, akit sem „miniatűr” vagy „tökéletlen felnőtt”-nek, sem valamilyen elveszett, ideális állapot nosztalgikus megtestesüléseként látunk, hanem szándékszerűen „úgy, ahogy van” (azaz: a gyermekiség körmönfont, hallucinatorikus nyelvi konstrukciója), a maga akár naiv, akár szertelen, akár pimasz, akár közönyös, akár a világ jelenségei iránt szenvtelenül vagy épp izgatottan érdeklődő, akár bölcs, akár keresetlen, egyszer ilyen, másszor olyan állapotában (s az említett jelzőket természetesen a beszéd által kiváltott hatás szervezi...). A nagymama hamvai például egy másik szövegben ekképp „olvasódnak” gyermektávtalból: „Mamika azt akarta, / hogy a hamvait egy / homok-órába tegyük. / Így legalább nincs az a / drága sírhely, és azt is / tudjuk, hogy mikor van kész / a lágy tojás. Nagyon lassan / folyik, látszik, hogy már / öreg volt.” (*Hamvak*) Hangsúlyozzuk, hogy természetesen az újabb fikciók csakúgy retorikai felépítmények, és ugyanúgy nem mentesek az ideologikus mintázatoktól – s ez értelemszerűen verseskötetről verseskötetre változik, ám alapvető mintázatot jelent bennük a társadalmi konvenciók és szabályok *előtti* látásmód felmutatásának kísérlete.

A *Hosszú vonat* című Lackfi-vers a társadalommal kapcsolatos, a gyerekköltészet által korábban érintetlen témák egyikét, a hajléktalanságot szólaltatja meg (a „másik oldalról” nézve):²² „A pályaudvar közelében / holtvágányra tolva / áll egy hosszú vonat. / Azt mondják, a szegények / abban laknak, / és hogy meg van engedve nekik.” A „holtvágány”, mint ahogy a vers további részében „Jenyakazott kezetlen törzs”-ként, illetve „levágott láb”-ként érzékelt száradó ruhák metaforikusan jelenítik meg a szegénység léthelyzetét, olyan ironikus retorikai szituációban, amelyben aligha tartoznak a beszélő kompetenciájához a jelképi implikációk. A szöveg azért komplex módon ironikus, mert a végén ezzel a rejtett jelentésalakulással (és az olvasói másként tudással) ellentéteződik a gyermeki beszélő kinyilvánított vágya és helyzetértékelése: „Biztos nem nagyon tágas, / meg minden, / de azért klassz lehet / állandóan utazni, / és mégis folyton / megérkezve lenni.” Az *Egy csöves Afrikában* gyereknarrátora pátosz nélkül, már-már naturalisztikus helyzetleírással beszél egy megfagyott hajléktalánról, végül pragmatikus tanácsot fogalmazva meg, amely az empátiát nem nélkülözi ugyan, ám a meglepő hatást a nyíltan és naivan határtalan (azaz éppenséggel nem reális) valóságérzékelés felmutatásával váltja ki: „A csöves meg jobban járt volna, / ha Afrikában él, / ott legalább / hideg nincs, / ha már úgyis éheznie kell.”

A hajléktalanság, a szociális gondok észrevétele Krusovszky Dénes gyerekkötetének (*Mindenhol ott vagytok*) is fontos vonása.²³ A *Foltember* című versben az aprót kérő hajléktalan a képregényekből vagy filmekből ismerős figuraként (foltemberként) jelenik meg a gyermeki látásmód szerint. A versben, ezzel a világgal szembeállítva jelenik meg az

22 A szegénység ugyanakkor éppenséggel régóta meglévő, fontos témája a gyerekirodalmi, de legalábbis gyerekszereplőket felvonultató szövegüniverzumnak – sok nincstelen, szegény, utcagyerek hőst tudnánk felsorolni.

23 KRUSOVSZKY Dénes, *Mindenhol ott vagytok*, BOROS Máttyás rajzaival, Budapest., Magvető, 2013.

anya szólama, aki – mítoszrombolásként, szocializációs beavatásként stb. – egyszerűen identifikálja a lényt: „Ki volt ez az ember, / folt hátán folt? / Egy hajléktalan bácsi, / anya így válaszolt.” A szociális „érzékenyítés” érezhetően része a könyv didaktikus struktúrájának – ahogyan egyébként Lackfi János említett, jobbára markánsabb retorikai hatáselemekkel élő, színpadi jelleget sem nélkülöző, a poénhelyzeteket tudatosan kereső és felhasználó kötetének is. De nem csak emiatt van, hogy az egyébként alapvetően mást tematizáló Krusovszky-versekben is rendre felbukkan a szegénységgel, a gonddal, a társadalmi másikkal való szembesülés gyermeki módja, aminek valószínűleg a legfontosabb jellemzője a tabuk és szocializációs szabályok előttség – azt jelzi mindez, hogy a többségi és megszokott, saját minták felől nézett mássággal való találkozás integráns és nem elidegenítendő része a gyermeki világtapasztalásnak. (Az identitásvesztés és a lecserélhetőség miatti szorongás verseként is olvasható *Műén* egyik strófája például ekképp szól: „Tegnap meg láttam egy bácsit az utcán, / neki múltába volt, ezt apa mondta, / amikor elcibált onnan, mert úgy rácsodálkoztam, / még sohasem láttam ilyet.” A *Vannak padok* pedig így végződik: „És vannak olyanok is néha, / amikhez nem mehetek közel, / mert mindig alszik rajtuk valaki.”) A *Két apa / két anya* című szöveg a meleg családmoddellt problematizálja, s a nagyon is áttetsző didaxissal bíró – nem is elsősorban művészi teljesítményként számottevő²⁴ – versben a két azonos nemű szülő gyerekvállalását támogató („ez jó dolog, / mert így mindenki boldog / lehet”) otthoni véleménnyel szemben áll a tanító néni hagyományos családmoddell képviselő álláspontja („mindenki legyen boldog, / persze, de azért a család / az egy apa és egy anya, / ahogy nálatok is”). A gyermek természetesen inkább a saját szüleinek hisz (ahogyan vélhetően hasonlóan történe ez ellentétes felosztás esetében is).

A konvenciórendszert átíró, azt megkerülő, a gyermek számára hatékonyan előálló más igazságkonstrukciók észlelése a gyerekhangú költészet revelatív tapasztalatát jelentik. A tabufeszegetésnek, a gyermeki idegenség megközelítésének eltérő módjai, nyelvi formációi a gyerekhangra írott kortárs versekben hallatlan izgalmat és szórakozást, rá- és felismerésményt jelenthetnek a(z eltérő korú) olvasó számára, legyen bár az inkább szabad(abb) folyású és szerkezetű, depoetizált(an lírai) nyelv, vagy a költői képhasználattal, sajátos szóalkotásokkal, a hangérezékítéssel erőteljesebben élő dikció. Úgy tűnik, hogy a gyerekköltészetben is egyre több „tiltó tábla” kerül le a kapukról.

24 A vers azért úttörő jelentőségű, mert a homoszexualitás kérdése egyelőre a hazai gyerekirodalomban is inkább csak fordításkötetek révén jelent marginálisan meg. Megjelenik például a svéd Pernilla Staffelt *Szerettek könyvének* (Vivandra Könyvek) egyik képkockájában, avagy központi témája Jeffrey A. Miles *A hercegek és a kincs* (Handsome Prince Publishing) című, főhősként két meleg herceget és egy megmentésre nem szoruló hercegnőt szerepeltető, felháborodást kiváltó, a mesehagyományt egyszerre pontosan követő és szubverzív módon újraíró tündérmeséjének.

JÁSZ ATTILA

fülszörnövény

A fülszörnövényeket anya
mindenféle ételbe beleteszi,
vagy rászórja a tetejére.
Nem szoktam belőle enni,
egyszerűen azt mondom
anyának, nem vagyok éhes.
Egy fél óra múlva eszek inkább
egy nutellás kenyeret. Anya
azt mondja, ugyan, ez csak
fűszernövény, te buta,
nyugodtan megeheted. De
ennek meg nincs semmi
értelme, és a színe sötétzöld,
lehet, hogy fűszőrre gondolt?
Valahogy mégsem tudom megenni,
ha beleteszi a kajába, mert
mindig nagypapa kikandikáló
hatalmas fülszörrei jutnak eszembe.
(Fúj!)

pammutvadászat

A pammut egy olyan állat,
mint a mammut volt egykor,
de mivel az régen kihalt,
inkább pummát mondanék.
Hasonlít a játékboltok plüss-
állataihoz is, de nagyon kicsit,
viszont ha elmész egy Pisállat-
kereskedésbe, ott biztosan
mutatnak neked, sőt, egészen
biztosan vehetsz is egyet.
Meséli nagypapa és köhögve
(röhögve?) füleit hátracsapva
gyerkesen mosolyog közben,
persze, nem hiszem el neki,
mert a nagyfi gyakran súgja oda,
vigyázz vele, olyan öreg már, hogy
a hammut is mammutnak mondja.

BABICZKY TIBOR

Szonja-köszöntő

Egy ládában nyirkos pincemélyben
Összefonnyadt mint a krumpli
És kicsírázott a szívem
Belül keserű nem tud megnyugodni

A bamba krumpliholdat nézem
Foghíjas a mennyei létra
Szél szuszog és nézd sárga-kéken
Parázslik a hajnali ég ma

Jaj minden édesburgonya lett már
A szív a gyomor apró gumók
Szonja az élet burgonyalekvár
Befonnak az álmok hálót sző a pók

Gesztenyelomb

Májusi gesztenyelombok,
földszagu szélbe hajoltok.
Felröppen egy sötét madár.
Hízik az éj, és a hold fogy.

Most boldogok leszünk talán,
égi kabáton a gombok.
Párnába süpped a homlok,
és fészkére tér a madár.

WIRTH IMRE

Búcsú

Most oly nagy a csend a sarokban,
belepusztul lásd ez a pók is,
nyolc lába szorítja a mellét –
tudja, nem kell már neki mellény,
csak a döglégy döng neki búcsút,
csak a billentyűzet a dobszó,
s már hull is alá nevesincsen,
vagy a pókól várja vagy Isten.

Egy rajz

Volt egy madár, talán kakadu.
Színeit nem idézi tanú.
Csak egy rajz pasztelle
emlékszik: volt lelke,
tán valami papíralapú.

ACSAI ROLAND

Kerekítő manó versei

A süni tele

A süni az őszről álmodik:
A ciripelő csillagokról,
A koppanó szilvamágról,
Amíg kitavaszdodik.

A süni a télről álmodik:
Hóemberről, hóangyalokról,
Fehér mezőn az őznyomokról,
Amíg kitavaszdodik.

A süni tavaszról álmodik:
Az égszínkéék rigótojásról,
A nap helyén nyíló virágról,
Amíg kitavaszdodik.

A süni a nyárról álmodik:
A szuszogva érkező estről,
Tóban úszkáló gyerekekről,
Amíg kitavaszdodik.

A süni tavasza

Az avarban zörög és szuszog,
Mint a régi, kék csuklós buszok.
Csendben közlekedni képtelen,
A szuszogás neki lételem.

Mint egy öreg bácsi a lépcsőn,
Ha a liftjük elromlott hétfőn.
Pedig fiatal, szíve buzog,
De szerelmesen is csak szuszog.

Zörög, mint egy kis rinocérosz,
Várja őt egy tavaszi légyott.
Most ébredt fel, a szeme álmos,
Teleszuszogja a világot.

A süni nyara

A süni a tejút szélén lefetyel,
Szeme csillog, mint két sötét szeder,
Tüskéire szűrva csillag, ezer.

A tejúton nincsen nagy forgalom,
A tejúton csönd van és nyugalom,
A süni éhes és szomjas nagyon.

A távolban valami zörög,
Jönnek a nagy és a kis Göncölök,
Óriás vagy, sün, az eget kinövöd!

Nézik őt mind a csillagképek,
Amik nyáron épp ideérnek,
S végigvirrasztanak minden éjet.

A süni ősze

Eljött a süni ősze,
Nem lett boldogabb tőle,
Nem lett szomorúbb tőle.

Szilva hullik a földre,
Holdfény csordul a kőre,
Eljött a süni ősze.

Csillagok haja szőke,
Lomb közt hallgat a szöcske,
Eljött a süni ősze.

Mint a túlérett körte,
Édes volt a nyár. Jössz-e
A sünival az őszbe?

KARÁCSONYI ZSOLT

Kalóz a játszótéren

Nekem az evés nem kenyerem,
néha a tányért is leverem,
játék közben a térfelemen
nem hurráz a világegyetem.
Jó vagyok mégis ezer dologban,
ügyes vagyok a sarki boltban,
kenyeret veszek és fizetek,
mint az ilyen idős gyerekek.

Nekifutok, szaladok, rohanok,
egy jó nagy fára felcsavarodom.
Kard villog az oldalamon.

Mint repülőhal, lebegek
bármilyen játszótér felett,
Üldögélek árbockosárban,
nem alszom el, csak otthon az ágyban,
mindent látok, megfigyelek,
messzeiáltok: reszketetek!

Lamborghini vers

Itt van a benzin, taníts meg inni,
vagyok a híres, vad Lamborghini,
suhánok által, tereken, réten,
dicsérhetsz bárhol: százezerképpen.

Ott vagyok minden suhanó tájban,
csúcssebességben, fékcsikorgásban,
bőr az üléssem, kormányom biztos,
ettől vagyok most oly magabiztos.

Tapad a kerekem, ki tudja, hol áll meg,
a fontos nekem, hogy csak egyszer találj meg,
nem is tudsz te többé nélkülem élni már,
csak a mi kettőnké az autó-fesztivál.

Épp csak a hírnevet kell majd kibírni,
itt van a benzin, taníts meg inni!

Itt van a benzin, taníts meg inni,
itt van az út és rajta a vágta,
fújjon a jó szél a fékpofákra!

Csak az lassítson, aki már szédül,
csak az szédüljön, aki melléd ül!
Jer kicsi gazdám, repesszünk újra,
Mert kiakad ma a
 sebességóra!

Nem Madagaszkár

Eljuthatnál túli vizekre,
tengermélyi sás ha zizegne,
kapitány lennél, csónak, bója,
rejtett versek szófacsarója –
csak hogy e táj itt nem Madagaszkár,
seprűhajót ma senki se használ,
nincs itt mongúz, nem ugrik az indri,
más partokról kell ide írni.

Mert ez a táj itt nem Madagaszkár,
seprűhajót már senki se használ.
Úsznak az égen kanalas gémekek,
báránylegények, repülőgépek.
Neve is volna, neve is lenne,
sűrű eső ha nem közeledne,

mondhatnám nevét is, tényleg,
hogya a vers itt nem érne véget.

BALÁZS IMRE JÓZSEF

Farsang a csillagokban

Han Solo

Csempész vagyok s a legjobb pilóta,
Nem kaptak el már nemtom, mióta.
Úrhajóm kívülről rozsdás kicsit,
De mindig a legjobb helyre repít.

Széntömbbe zárhatsz, de dobog a szívem,
Magamat a galaxisból kicsempészem.
Széles mosolyom a lábadról levesz,
S a csillagbörtönön kinyílik a retesz.

Luke Skywalker

A sivatagból jöttem, a múltam felé tartok,
Arra, ahol villognak a színes jedi-kardok.
Mire visszaérek, lesz egy apám pluszban,
S lesz egy erő bennem, miről nem tudtam, hogy ott van.
Forgatom a lézerkardot, úrhajókat vezetek,
Megmentem a galaxist, és új jediket nevelek.

Padmé Amidala

Palotámon van egy kapu,
Lépj be rajta, ez itt Naboo.
Ne aggódj, ha bomba robban
Királynői udvaromban:
Kicsit zűrés korszak ez,
S velünk sem kivételez.
Azt mondják, hogy naiv vagyok,
De döntéskor nem habozok.
Nem vagyok olyan, aki némán szól,
S naponta átöltözöm néhányszor.

Rey

Egy távoli bolygón valakire várok,
Ha elviszel innen, mást is látok.

Fémet gyűjtök a roncsokból,
Mik ránk rozsdáztak egy jobb korból.

Ha nem akarom, nem látsz a fejembe,
Az amúgy sem illő egy nővel szemben.



HORVÁTH ÁGNES

Ikrek, tükrök, körök, körték – Mándy Stefánia gyermekverseiről

„Az élet a léleknek végtelen sok megjelenési formájában bontakozik ki az író előtt, aki sorsok és egyének gazdag sokaságából válogatja ki anyagát. Az író nem általánosításra törekszik, hanem arra, hogy feltárja azokat a speciális jelenségeket, amelyeket meg tudott látni és meg tudott ragadni. Lélekbölcsességének (psychosophia) tárgya tehát a konkrét, az egyes megnyilvánulás, az ő igazsága szubjektív, mert minden ábrázolása más és minden ábrázolása ő maga.”¹

Mándy Stefánia itt pontosan azt mondja el, milyen gyerekverseket fog majd írni. A pedagógiát tanuló Mándy tudatosan állítja szembe a lélektudományt, vagyis a pszichológiát a lélekbölcsességgel, a psychosophiával, ez utóbbi teszi számára lehetővé, hogy egyszerre legyen „más és ő maga”, hogy – szemben a pszichológussal, aki „ugyanis bizonyos távlatból nézi az életet és az embert” – egyszerre legyen az a gyermek, akit megjelenít, az, akihez szól és az, aki mindezt teszi.² A verseknek és a meséknek azok a nagy pillanatai – és ilyenekből állnak túlnyomórészt a kötetek –, amelyekben nem kerekedik a gyerek a költő, vagy a költő a gyerek fölé.

Ikrek könyve

A mára teljesen föllehetetlen *Ikrek könyve* ennek az egységnek remek példája.³ Mándy felvázol egy helyzetet, amelyet a szereplő és a mesét hallgató gyerekek meg- és át-élnek, a mesét olvasó felnőtt pedig egyre mélyebbre szívja magába, hiszen ráismer egy nagyon ismerős, ám magának nem föltétlenül megfogalmazott helyzetre. Csak pár hívó szó: a tükröződés mint az én és a másik problematikája és feszült nézőpontváltása; a tükrör-én és a tükrör-másik vibráló játéka; szolidaritás, otthon és az onnan való elindulás; magány és vágy stb. kérdéseivel szembesülünk.

A könyv nyolc fejezetből áll, nyolc epizódból, de az ikermotívum így vagy úgy, közvetlenül, vagy áttételesen mindenütt megmarad: a Nap és a Hold komplementer páros bolygók, a nappal és az éjszaka létrehozói, pontosabban: *ők maguk*. Ikerországban minden iker, a labda is megduplázódik, nem csak a piros-kék, azaz lány-fiú színekkel, de a rímek is a párosságot erősítik. A zenekar tagjai meg, persze párosával, így mutatják be az országot:

Ez az Ikerbirodalom...

Verses itt az irodalom...

1 *A gyermek a magyar regényirodalomban*, Budapest, 1941. Tanulmányok a Kir. Magy. Pázmány Péter Tudományegyetem Pedagógiai Szemináriumából, 8

2 Uo.

3 Budapest, Móra, 1964. Heinzelmann Emma képeivel.

Beszédünk is verset mímel...
Nem maradhat, ki nem rímel.

Kevesek használták ki a rímet az ikerjelenség „illusztrációjaként”, átfordításaként. Hiszen mi más lenne a rím, mint ikertestvérség! Ahogy Verlaine írja oly szépen Victor Hugo költészetéről: *A rím annak művészete, hogy veszünk két, jelentésükben nagyon távoli, ám hangzásukban közeli szót s összeverjük, akár a cintányért, s ami kijön, az, a zenén túl valami megfoghatatlan, mégis a gondolat benyomását kelti.*⁴Am még szebb, gazdagabb a rím, ha a két szó jelentését tekintve még közel is áll egymáshoz, mint a *mímel-rímel* esetében!

És egy újabb kibontakozása az ikerségnek a „színház”: Tóni-Móni, „a kalandos életű ikerpár” megéli az ikerléletet, kívülről is szemlélik, mert ők kifejezetten szeretnek ikrek lenni, tudatosan játszanak az ikerségükkel. Mikor először néznek a tükörbe, a szembe néző ikrek számukra nem a *saját maguk* tükörképét jelentik, hanem két *másik* lényt: Tükörtónit és Tükörmónit. A negyedik rész, a *Két kicsi kenguru kiruccanását* a magyar olvasó elsőre a *Micimackó*hoz kapcsolja. Csakhogy itt is az iker-voltuk a fontos. Hiszen tudjuk, a kenguruk, ahogy az állatkölykök szinte mind, ikerállatok. És a kenguruk „még inkább azok”: Abban különböznek a többitől, hogy a „zsebibaba” közös zsebben növekednek, vagyis náluk hangsúlyosabb az otthon, a tűzhely melege. A *Cirkuszkocs*ban az ikrek nem megduplázzák magukat, épp ellenkezőleg: kint a réten Tóni a fekete bodzabogyóval szerencsenre festi magát, s azt játsszák – megint tudatosan, és birkaközönség előtt! –, hogy felváltva állnak föl és buknak le, így „egyazon” ember hol szerencsen, hol szőszke. Majd, mikor megjelenik az *izomember* és meghívja őket a saját cirkuszába, kiderül, hogy – újabb tükrözés! – a társa a *moziember*. Miért? „*Mert ő is nagyon erős, de nem a lábán jár, hanem a kezén. Fejjel lefelé. Így hát a nevét is meg kellett fordítani. És ez a név azért is nagyon illik rá, mert örökösen izeg-mozog.*” És itt újabb játéklehetőség nyílik. Hiszen az immár nem birka-, hanem gyermekhallgatóság számára nyilván el kell magyarázni, honnan jön a *mozi* szavunk. Nem is beszélve a távolabbi cirkusz/mozi párosításról. Az iker-tükör párhuzam iker- és tükörjellege a sokkal későbbi *Játékszivatar* című kötetben is előkerül *A tükör* címmel. Ez a vers azonban inkább palindrómákra épül: hiszen a tükör, mikor „olvas”, magukat a betűket is megfordítja (kép – pék; Mari – iram stb.). Úgyhogy a tükör, őstermészetéhez híven, kicsit hazudik: nem úgy, hogy megváltoztatja a valóságot, csak elcsúsztatja.

Az egész ikrek-tükör-palindróma-rím csodás játék, de, mint minden játék, több is annál – és ez épp az *Ikrek könyve* legbravúrosabb, legsodróbb, legjátékosabb első részéből látható, *Tükörök* a címe. Itt a költő az ikrek és a tükör-jelenség párhuzamosságával, hogy ne mondjam, hasonlóságával játszik. A tükörben magamat látom, helyesebben nem saját magamat, hanem csak a tükörképemet. Hiszen az önlátás, az önismeret nem tükrözéstechnikai kérdés, az a szón át vezet. Ám ha ikrekről van szó, akik a tükörben nézegetik magukat, a tükörkép valósággá sűrűsödik: a tükör most nem illúziót kelt, hanem tudatosítja bennük iker voltukat. Egy ikerpár képe a tükörben: az a valós tükörkép, amit az ikertestvéréről magában őriz. A tükör az iker valódi arcát mutatja: ikerarcát, az igaz másikat. Tóni és Móni nem hiúk, mint a szülők gondolják, hanem, mint mondtuk, tükör nélkül is reflektáltak. Éppen ezért, mikor a tükörbe néznek, nem magukat látják, hanem a másikat. Annyira, hogy pl. csak azt látják, hogy a tükörkép hajlong, azt „csak” tudják, hogy ők is hajlongnak – így, többes számban, hiszen az ikrek mindig többes számban gondolkodnak! A taps már más, ott a hangnak is visszhangzania

⁴ Rémy de Gourmont, *Promenades littéraires, Verlaine et Victor Hugo*, Mercure de France, 1904. (Saját fordításom – H.Á.)

kéne. Ám a tükör egyik hazugsága, hogy néma. Nos, ez a némaság törik meg a tükrön esett repedéssel. Mert Tóni-Móni nem bírja elviselni, hogy a gyerekes heccelődésre nem érkezik válasz. És a tükrön esett repedés hasítja szét a Maya tükörfátylát, s lesz a tükörből valóság: hang!

A következő fejezet, *A Nap és a Hold* megrengeti szokásos látásunkat és szívünket. Ez is ikertörténet, a két, oly ismerős égitest, a Nap és a Hold: ikrek. Ami pedig megrázó, hogy a Nap, az életető, fényt adó, melengető Nap kicsit sem boldog: magányos. Hiányzik neki testvérhúga, a Hold. A „hűtlen szellő” és a fecske és a felhő közvetít közöttük, de a megoldás a Naptól jön: nyakát nyújtogatva elnyújtja a lebukás pillanatát, hogy szívárványhidat küldve Hold-húga felé, megszűnjék nagy magánya.⁵ A találkozás, az érintkezés minden történés forrása – ezt vallja Tábor Béla, Mándy Stefánia férje, és ez süt lelegevenebben ezekből a versekből.

Találkozás

A kicsit más, és több értelemben is vett találkozásról szól az 1973-as *Eszterlánci tánc* egyik (fejezet)címadó verse, az *Egy óriás – egy törpe* is. A vers szinte szürreális:

Egy Óriás, egy Törpe
ment körbe,
egy óriás nagy Óriás,
egy icipici Törpe
ment körbe
körbe
körbe

A hatalmas távolságot „közvetítők” próbálják áthidalni, hol egy „kék pille”, hol egy „zöld kismadár”, de ha nem lenne meg a Törpében a *vágy*, az Óriásban meg az *akarát* a találkozáshoz, hiába a közvetítők hada. És a legdöbbenetesebb a versben, hogy *ritmus* és *testhelyzet* közelíti a két embert egymáshoz. A testhelyzet: guggolás, letérdelés, kéz-fogás – megannyi természetes közeledés a „másikhoz”. A ritmus pedig mágikus erővel hat – akár a taps az *Ikrek könyvében*, mikor az ikrek tapsukkal hívják a tükörökreket! Ráolvasásszerű monotonijával kényszeríti a két olyannyira különböző embert a közeledésre. És még valami. Márpedig ez a valami teszi szürreálissá a verset:

Amerre mennek, alma hull,
sok icipici alma hull,
és néha egy nagy körte,
és néha
egy
nagy
kör-te

Ebben a záró szakaszban három trouvaille is van. Az első az „Amerre mennek...” Amikor a járáshoz esemény kapcsolódik, ahol a járás eseményt szül, ott *alkotnak*. Mint Rimbaud *Köborlásaim* című versében. A költő haladtában úgy szórja rímeit, mint Hü-

⁵ Ehhez ld. Apollinaire *Zone* című versének záró sorát: „soleil cou coupé” („véres nyakú nap”). In *Alcools*, Gallimard, Paris, 1973, 14.

velyk Matyi a magot, s a jöttében-mentében, szakadt ruhájában kóborló költő megszüli a verset. Az alma, tudjuk, a teremtés, a megismerés gyümölcse. Így a találkozása is. A körte pedig nem véletlenül hangsúlyos záró sor, két sorban írva: Kör-te: ez vagy te.

Egy Óriás, egy Törpe
ment körbe...

Így zárul be a körte-kör.

De még nem zárul be. Mert még vár ránk egy másik találkozás.

Ezeknek a verseknek az illusztrátora ugyanis Bálint Endre. Az, akit Mátyás Stefánia még Szentendréről, a '30-as évekből ismert, akitől Vajda Lajost is „kapta”, s akivel kölcsönös baráti és alkotói kapcsolata a festő haláláig tartott. Kölcsönös, írom, mert nemcsak Bálint illusztrálta Mátyás verseit, de a művészettörténész-költő több írást is szentelt a festőnek. A Bálint által illusztrált három könyv – *A Cinóber piros madár* (1965), az *Eszterlánci tánc* (1973) és a *Mindenki lőt, mindenki fut* (1979) – képei együtt zenélnek a versekkel.

Rím és ritmus

Rögtön az elsővel kezdem. Csak taláalomra kiválasztva az egyik legismertebbet, az *Anyának szöveget*, rögtön feltűnik a ritmus erős lüktetése:

Almafa, körtefa,
csipkefa, hárs –
este is, reggel is
mind haza
vársz

A hat szótagos páratlan sorokat négy szótagos sorok követik – ami már önmagában is hiányérzetet okoz, akár meredek lejtőnek indulnánk neki. Ez az érzés rohanásba vált, mikor a negyedik sor újabb szótagvesztéséget szenved, a hiányzó egy szótag záró, ötödik sorrá tágul. Minden esetre nagyot koppan. Innen a nyolc versszakos mű hihetetlenül sürgető, ziháló sodra, amit csak fokoz a hol rejtetten, hol kimondva szereplő Te. (Nem véletlen, hogy a maga idejében neves Kormorán együttes megenyhítette és sikerrel előadta.) Ez a fajta lüktető ritmus és száguldó szöveg két „műfajban” is folytatódik. Az egyik a találókérdés-versek a lefelé fordított, ettől még viccesebb válaszokkal, amelyek egyben a csattanó rímet adják, és a másik csattanó, hogy a vers mellett Bálint odafestette a helyes szó *képét* is. Nem véletlen, és ezt megint a sodró ritmusra értem, hogy Mátyás összefoglaló címnek a *Rácsendűtöt* találta ki: ez a szó mintha a zenében ismeretes felütést, az auktaktot idézné, a kezdést, azaz a kérdés-feleletet, de immár csattanóval. **A másik irányt a már idézett *Eszterlánci tánc Karnevál* című verséről karneválnak hívnám. A dobpergést (*Afrikai kaland – A Cinóberből*) vagy a taps ritmusát és érzését idéző, kántáló, mégis pergő felvonulás, vagy a végtelenített felsorolás: az elsőre a *Karnevál* példa az *Eszterláncból*, a másodikra a *Mit csinál a Játékvizivatarból*. A *Karnevál* karneváli hangulatát erősíti az alliteráció, a rímelő nevek, a gazdag rímek és étek és díszek, az *enjambement*, majd az utolsó két versszak tombol és hirtelen, a napkeltevel alábbhagy:

Hurka, torma,
 ráclé hallal –
 Süsd a fánkot
 kecskevajjal!

Kecskevajjal,
 macskajajjal
 felvirrad a
 hűvös hajnal

A *Csak csillag ő* című vers ugyanebből a kötetből határvers. Innen érthető, mitől gyerekvers, mitől felnőtt vers egy vers. Először is itt van ez a rejtélyes – anaforikus – „csak”. De lehetne „nem” is, „és” is a helyén, mert minden ilyen, valami *nem ott lévőre utaló* szócska egy világot *rejt el*, és egycsapásra *tár fel* előttünk. Hogy csak néhány példát hozzak: az Ótestamentum „és”-ei: *És* monda Isten... *És* látá Isten. Vagy Victor Hugo *Olympio siralma*: *Nem* volt sötét a táj, *nem* volt borús az égbolt. És most itt, ez a „csak csillag ő...” Mintha volna, lehetne ennél több!

Csak csillag ő, csak látomás,
 csak fény a tengeren,
 sugárarcát nem látja más,
 de fellobog nekem

Másképp pedig: Amikor a ritmus és a „mondanivaló” ennyire egybeesik, akkor elnémulunk. Egy vers, aminek „semmi értelme”, és aminek minden, a minden az értelme. Mert a mindenség lakik benne. Átfog világokat.

És minden este rám ragyog
 kék jácintmosolya
 egyetlen tükre én vagyok,
 nagy ég, milyen csoda.

Igen, a *kék jácintmosolyú* csoda, a *tükröződő nagy ég* – ez Mándy Stefánia nagy titka.

POLLÁGH PÉTER

Rókapásztor

Tölcsérszerű távcsőbe nézek: ismerős kislány vagy, amolyan jövő-fejű. Egy komoly Kornélia. Térdig beborít az elszabott, öregedő, komorna-kabát. Egy kutyát vigasztalsz, ki mást.

Hí ebem kiterülve feküdhetsz? – kérdezed. Kimúlt volna az uraság? Odalenne a dog? De nem, de nem. Négy lábon szaladnak gondolataid, míg puhán odatérdelsz, már érted is: a fényt elvitték a Lopók, a szürküres szeműek. A Tom Denemek. A nagy málhát a hátukra dobták. Zsákos emberek, kérges kezűek. A dog futott utánuk, de kifulladt: elszívták, mint egy cigarettát. Botja se volt, hogy azzal üsse a Lopók nyomát.

Vigasztalod, zsebedbe nyúlsz, előhalászol egy fénykekszét, egy kerek ostyát. Dán keksz a dán dognak, mondd, s fehér fogai közé, rózsaszín nyelvére helyezed. Erre hegyezni kezdi a füleit, hegyel, ahogy kell. Megélénkül a két égkő-szem. Igaz se volt, sűgöd majd, nyugtatod a kutyát, az ember legjobb barátját. Megeszi a kekszet, és vörösödni kezd a szőrméje, bundája, mintha narancslébe mártották volna, 100 százalékos, frissen facsartba. Va! – ugat még, de már másként szagol. Szimat Szörény szuper eb, nincsen nála szuperebb: dúdolod majd, mint a gordonka, s lassan vége lesz ennek a kutyavilágnak. Alt hangon hívod, szólítod az eltévedteket, az elárult seregeket. Rókapásztor leszel. Már ott a pásztorgyűrű a legjobb zsebedben. Neked csente egy szerezcsen.

SOPOTNIK ZOLTÁN

Mamika

Mamika a Csendes utcában lakik. A tündérek között. Akikre azt mondják a felnőttek, hogy angyalok. Lehet, hogy miattuk csilingel az utcában minden kerítés. És Mamika miatt. Aki nem angyal, de majdnem az. És hat kertnyi hosszú *levéstészát* dagaszt. Az olyan, mint a levestészta, csak gyógyít kicsit az emberen. Meg néha pár angyalon. Néha királyok jönnek Mamikához, lassú kísérettel, lovakkal, pompás fegyverekkel. Kérnek a tésztából, de ő nem mindenkinek ad, nem mindenki érdemli meg. Látszik a szemükben, hogy mire fogják használni, akár egy film, lepereg. Amelyik nem kap, nagy puffogva, lassú kísérettel, lovakkal, pompás fegyverekkel rohan el, szalad. Mamika leginkább a nagyapáknak, nagymamáknak, apáknak meg anyukáknak szeret adni. Igazából nekik gyúrja, keleszti, mert sokan járnak hozzá azok is. Sokszor fáj a keze, megdagad. De neki muszáj gyúrni meg keleszteni, mert ki más csinálná, ha nem ő maga. Mondjuk a szomszédban a virágos kedvű Lujza néni sanszos, hogy tudná, de még nem volt róla szó. Mamika a nagymamám, már nem él, de akkor is.

MURÁNYI ZITA

szemetes

tűzoltó lesz vagy katona
öcsi azt mondta
de nem gerjedt be igazán
csak a szemetes autókra
egyszer kapott is a születésnapjára
egy műanyag járművet
azzal szelte körbe a hetedhét
szőnyeget minden hepehupánál
háromszor fékezett egyre haragosabban
nyöszörögtek a lendkerekek
akkor szemeteskuka leszek
mondta öcsi apunak és nem vette komolyan
a száguldó porszemeket pedig éppen
az autójával szembejöttek
hárman voltunk tanúi
az ütközésnek.

balaton

ez csak a balaton lehet
és habokat rajzolt a magyar tengernek
nagyival a vonaton ültünk
és ahogy menet közben rábőkött az üvegre
ujja örvénylő hullámokat kanyarintott a vízbe
vártuk hogy minden sás egyszerre remegne
de nem történt semmi se
a parton bácsik ültek és törölközőt
terítettek a mellettük napozó pocakos nénikre
az ablakhoz koccant a válluk széle
mintha az a sok ember mind mellettünk
ülne nagy a tűző napot zsebre tette
öcsi mutatta hogy ott a feneke alatt
valami mintha tényleg élesebben fénylene
és néztük az ülést ahol az a sok ember
kitérdelte a bőr is aranyból lett volna kiöntve.

hallókészülék

kicsi csaj sok a ricsaj fejezd be mondta a
testvérem mert összetöröm a térded vagy a
hasadba bokszolom a könyökömet
apa meg anya hogy túl sokat beszélek
kicsit hangosabban nem értem
mintha hangyák szaladgálnának odabent
kérte nagyi és megigazította a készüléket a fülében
ilyenkor jó hogy nincsenek többen
gondoltam miután körbenéztem
csak egy halvány könnyesepp táncolt
nagyi szemében és tudtam hogy neki épp
az ellenkezője járhat az eszében.

nem szomorú-e a hold

egyszer megkérdeztem apát nem szomorú-e a hold
hogy ezen a csillagtalan téli éjszakán egyedül vacog
a fekete égen az a sárga gömb időnként meghullámozott
mondtam apának ha becsukom a szemem azt a sárga fényt
akkor is látom és apa azt mondta vigyázzak nehogy az a
szomorúság véletlen megkapaszkodjon a retinámon
két puszt nyomott a csukott szemhéjamra talán hogy valami
szebb
álom az éjszaka még rám találjon de én akkor is látom
és tudtam hogy hiába vitatkozom vele apu már az ablak előtt állt
és a függönyt rángatta hogy nem igazíthat a holdon
azt mondta nem kell sokáig aludnom reggelre
egy szelídebb korong vet horgonyt a magasságon
és néztük az eget amit felhők feszítettek vártuk
hogy napfénybe omoljon.

TOROCZKAY ANDRÁS

Számok

Harmincnyolc-hét-hat-öt-három
 Járdaszegélyen sétálok.
 Egy-kettő-öt-párszázhárom
 Próbálgatom a halálom.

Egy. Kettő. Három. Négy.
 Édesanyám, hová mégy?
 Kettő-három-nulla-hat
 Visszajössz még valaha?

Egy-kettő-három-hat
 Próbálgatom számodat.
 Nyolcvanegy meg tizenhat.
 Árudd el a titkodat.

Ha felhívlak, feltudlak?
 Nem tudom a számokat
 Egy-kettő-három-négy
 Visszajössz még? Várjalak?

Egy-kettő-három-száz-egy.
 Ha meghalok, nem szánsz meg.
 Egy-kettő-három-ezeregy
 Ha felveszed, én leteszem.

Egy-kettő-három-húsz-tíz.
 Énekelhetünk blúszt így.
 Parapapappapappapappa.
 Pápápápápápápápapappa.

Halál

Nagypapa keze hatalmas.
 Az illata jó. Szappan.
 Szappanillatú a halál.
 Szappanillatú a papám.

Mindaketten közel vagyunk
 Ahhoz, amikor nem vagyunk.

GÁTI ISTVÁN

Tudja a rák

Tíz lába ízelt,
Ollója ízletes.
Kavicsos ágyból
Rohanó vízbe les.
Mit csinál este,
Ha unja magát?
Hallgat-e zenét?
Tudja a rák!

Jóízű lárvát
Cuppogva eszeget.
Irigyen nézik
Sovány kis keszegek.
Nem érti senki,
Ha hallja szavát.
Hogy mondta, kedves?
Tudja a rák!

Összetett szempár

Kacsint és hívogat.
Lengeti büszkén
Csápját a víz alatt.
Ruhája páncél,
Nem bundakabát.
Kényelmes vajon?
Tudja a rák!

A naplopó tapló

Tölgyfa kérgén szürke tapló üldögél.
Legyek másznak mozdulatlan fültövén.
Mert a fába keze-lába belenőtt,
Szívja csak a hűvösvölgyi levegőt.
Légy matat az orrán is.
Taplónál ez normális!
Ha megmozdul, kihívjuk a szerelőt.

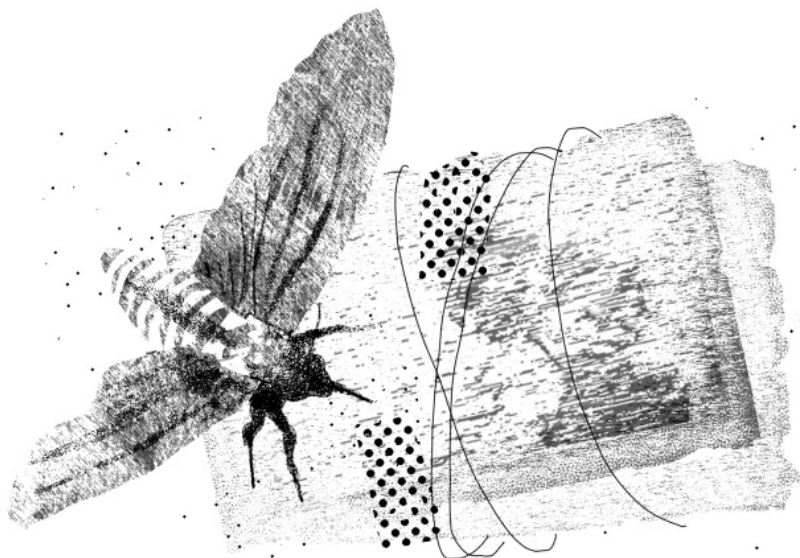
Ráncos fején látható, hogy nem gyerek.
Alvás után általában szendereg.
Nem jellemző sok mozgás a taplóra.
Kétszázharminc üres oldal naplója.
Terméketlen alkotó.
Hívatasos naplopó!
Verejtéktől nem gyöngyöz a tarkója.

Baglyok, varjak sértéseit lenyeli.
Higgadsága gombák közt is egyedi.
Teste kemény, viharban sem hajbókol.
Nem áll kézen, irtózik a szaltótól.
Ha megfogod csúf hasát,
Rád ragad a lustaság.
Mindenkire lesben áll a tapló-kór!

NÓGRÁDI GERGELY

A túl alacsony lutra

Hörsögéknél a kis lutra
Rácsapott a kocsmapultra
Így kurjantott: „Gyerünk, hörsög,
Dobj ide egy pohár fröccsöt!”
Hörsög felelt: „Szabály nálunk:
kiskorút ki nem szolgálunk!”
„Nyugdíjas vagyok! – szólta lutra.
– Csak anyám szült alacsonyra.”



CSÍK MÓNIKA

Bringatúra

Tiki-tekerek, tiki-tekerek,
utcahosszat, városhosszat
tiki-tekerek.

Tiki-tekerek, tiki-tekerek,
két marokkal kormányozok,
tiki-tekerek.

Tiki-tekerek, tiki-tekerek,
kis szandálban pedálozok,
tiki-tekerek.

Tiki-tekerek, tiki-tekerek,
kanyarog az út alattam,
tiki-tekerek.

Tiki-tekerek, tiki-tekerek,
kincset megyek felkutatni
tiki-tekerek.

Tiki-tekerek, tiki-tekerek,
fagyit veszek majd belőle,
tiki-tekerek.

POMPOR ZOLTÁN

Hiszen ez rólam szól – Lázár Ervin-mesék kamaszoknak

Voltak idők, amikor a mesék az emberek mindennapi kísérő társai voltak, biztatást, útba igazítást adtak közösségformáló, megtartó erejükkel. A hagyományos közösségekben kiemelt helye volt a mesemondónak, ő volt az, aki kiváló emlékezőképességgel – és a meseelemek kreatív újrendezésével – megőrizte és újraalkotta az ősi történeteket. A mese felnőtt hallgatója a mesemondóval párbeszédre kelve, nem egyszer maga is alakította a mese menetét, újabb fordulatokat szöve ezzel a mesehős amúgy sem egyhangú kalandjainak szövetébe. Ezeknek az élő mesemondó-mesehallgató közösségeknek a felélesztésével, a mese eredeti funkciójának (nemcsak szórakoztatás, de életformálás is) visszaállításával az utóbbi években egyre többen foglalkoznak hivatásszerűen, egyre nagyobb hallgatósága van a hagyományos mesemondóknak. A mesemondók pedig az eredeti mesei hagyományhoz visszakanyarodva elsősorban a felnőttek számára mondják a mesét.

Míg a hagyományos népmese orális műfaj, a romantika korától kezdve egyre nagyobb helyet követelt magának a szépirodalmi mese az iskolákban és a városi polgárság otthonaiban. Innen eredeztethető az a folyamat, amelynek tanúi vagyunk a jelenben is: megszámlálhatatlan sokaságú, illusztrált gyerekkönyv ontja magából a fantasztikusabbnál fantasztikusabb mesés történeteket. Ezeknek a hagyományos népmeséhez többnyire nem sok közük van, hiszen míg a népmese egy adott közösség évszázados értékeinek sokszínű újramondása, a műmesében annak írójának értékrendje tükröződik. A szembeállítás ellenére nyilvánvalóan lehet közös metszéspontja a hagyományosnak és a modernnek, ritka azonban az a meseíró, aki az alapvető emberi létkérdésekről (élet, halál, boldogság, küzdelem, bukás és felemelkedés) olyan mély bölcsességgel és kristálytisza struktúrában tud a hallgatóság figyelmét folyamatosan fenntartva beszélni, mint a népmese. A ritka kivételekről utóbb mindig kiderül, hogy van valamilyen közük a hagyományos mesemondáshoz – például úgy, hogy szerzőjük gyermekként maga is egy olyan közösség tagja volt, ahol a mesemondás nem hagyományörzés volt, hanem élő valóság.

Az Alsó-Rácegrespusztán nevelkedett Lázár Ervin a pusztai világában még élő archaikus mesélői hagyományból vette a mintákat. „Mindenből mesét csinállok, mint a pusztaiak. A valóság egy ponton áttűnik mesébe, így jön létre egy új dimenzió. Nem választom külön a kettőt” – vallott egy interjúban a hagyományos mesemondói tradícióhoz fűződő viszonyáról. Ezek a pusztai történetek szolgálnak nyersanyagul a hagyományos tündérmeséből építkező történeteihez, a szerkezeti sajátosságok ugyan felismerhetőek, a morál azonban már a szerzőjük gondolkodását, világképét tükrözi. A legjobban ezt az újraírt és újraélt hagyományt *Az élet titka* című meséjében érhetjük nyomon, ami többrétegű struktúrája segítségével egyszerre idézi meg a hagyományos mesemondó szituációt és szólítja meg a szöveg mindenkori olvasóját/hallgatóját.

Napjainkba egyre nagyobb tábora van a mesepszichológiának, mesepedagógiának, ezek a diszciplínák arra az alapvetésre épülnek, hogy mesék hatással vannak a hallgatóságra: élni segítenek, a hős sorsa számos ponton reflektál a mesehallgató problémáira,

így válhat terápiás eszközzé, segítséggé a mese. Szerencsére a jó mese (legyen az népmese vagy műmese) direkt utalások, elemzések nélkül is képes hatni a befogadóra. Csupán az szükséges ehhez, hogy a megfelelő hallgatósághoz jusson el a megfelelő mese.

Lázár Ervin meséit szokás tévesen az alsó tagozatosok számára kötelezővé tenni. *A Négyszögletű Kerek Erdő* vagy a *Szegény Dzsori és Árnika* kétségtelenül élvezhető és befogadható olvasmány 6-10 éves korosztály számára is, de kérdés, hogy az a pedagógus, aki *A Hétfejű Tündér* című mesegyűjteményt teszi előírásá harmadik osztályban, vajon olvasta-e a teljes kötetet. Igaz, hogy *A kék meg a sárga*, *A lyukas zokni* vagy *A nagyapa meg a csillagok* az utóbbi éveken állandó szereplőivé váltak az alsó tagozatos olvasókönyveknek, de nehezen tudom elképzelni, hogy egy kisdíák *A molnár fia zsák búzája*, *A kislány, aki mindenkit szeretett* vagy éppen *A Hétfejű Tündér* című mesével könnyedén boldogulna. Egy-egy ilyen félresikerült ajánlás sokkal többet árt, mint használ – hiszen nemcsak az olvasástól, de Lázár Ervin meséitől is elidegeníti a kezdő olvasót.

Problémával terhelt, ugyanakkor sokszor csupán tehetetlen értelenséggel szemlélt diákcsoport a kiskamasz korosztály, kiváltképpen a fiúk. Több nemzetközi mérésből tudjuk, hogy a szövegértésben micsoda jelentősége van az 5-8. osztálynak, felső tagozatban elveszítünk egy jó adag olvasót, ráadásul fiút. A kutatások azt mutatják, hogy létezik egy kritikus átmenet az „olvasás tanulása és az olvasás a tanulásért” között az ötödik évfolyamon, amely a tinédzserkori olvasást, az olvasástanítást felső tagozaton, illetve középiskolában megkülönböztetetten fontos kihívássá teszi. Erre az időszakra tehető az is, amikor a diákok eltávolodnak a mesék világától, ha keresik is az irodalmat, az élményszerző olvasást, akkor azokat a realiztikusabb szövegeket kedvelik, amelyek a problémáikra reflektálnak.

A kamaszkor a határok feszegetésének időszaka. Az önmaga helyét kereső fiatal állandó konfliktushelyzetet él meg szűkebb és tágabb környezetével: családjával, barátaival, tanáraival. Alapvető egzisztenciális kérdésekre keres választ: „Ki vagyok én? Mit keresek ebben a világban? Mi az élet célja? Mi van a halál után?” A lelki átalakulást nem teszi egyszerűvé a folyamatosan változó test sem, mindezt csak tetézik a párválasztás gyötrelmei. Ebben a korban a kortárs kapcsolatok mellett a hiteles felnőtt minták válnak fontossá, a példakép felnőtt szerepét a szülők helyett nem egyszer valamelyik tanár tölti be.

A Hétfejű Tündér című kötet több meséje nagyon pontos képet ad a helyét kereső kamasz létállapotáról, ajtókat nyitva ezzel a kamasz olvasók fel. Lázár Ervin írja egy helyen *A molnár fia zsák búzája* című meséjéről, hogy amikor papírra vetette, a saját problémáját remélte megoldani. „Nevezetesen, hogy húsz éves vagyok, és úgy érzem, eltékoztam az életemet. S eközben egyáltalán nem gondoltam arra, hogy a mesém gyerekeknek szól-e vagy fölőtteknek, egyszerűen magamnak írtam, amit írtam. Aztán kiderült, hogy másoknak is.”

A kötet címadó meséjében a hős komoly önértékelési problémával küzd („nem volt nálam csúnyább gyerek Rácpácegren”), képtelen reálsan látni önmagát, az önmagáról kialakított hamis kép elfedi valódi értékeit, a külsőségekre fókuszál, a belső tulajdonságok másodlagosak számára. Elvakult, önző dühtől vezérelve indul el mesei útján, hogy elpusztítsa az őt elvárásoló tündért, akinek hat fejét sikerül levágnia, ám amikor a hétfejű jóság magához öleli, és meglátja magát a szemében, ráébred arra, hogy mennyire rosszul ítélte meg önmagát. Útja végén a hős önértékelése is reálisabbá válik: fontosabbá lesz számára a jóság, mint a szépség.

A népmesék mindenre képes, makulátlan hőseivel szemben a műmesei hősnék már nemcsak az ellenséggel, hanem önmagával szemben is meg kell vívnia a harcát. Az út-kereső kamasz számára tükör és biztatás lehet egyszerre *A Hétfejű Tündér*: kíméletlen őszinteséggel mutat rá a hibás értékrendre és ennek következményeire.

A helyes önismeret és az emberi szeretet gyarló voltának kérdéskörét járja körül *A kislány, aki mindenkit szeretett*. Brunella azt gondolja magáról, hogy ő mindenkit szeret, és hogy őt is mindenki szereti. Vándorútja során tényleg sikerül szeretetével, kedves-ségével megszelídítenie – a szeretet érzését ez ideig nem ismerő – Medvét, Tigrist és a Rettenetes Háromkerekű Pakuk madarat. Naiv szeretetének azonban ára van: elárulja a vadásznak új barátai búvóhelyét. A tragédiát követően a patak kijózanító szavai rádöb-bentik Brunellát arra, hogy nem elég szeretve lenni, és mindenkit szeretni, jól is kell tenni azt. „A kislány térdre esett, keservesen sírt, könnyei a patakba hullottak. A víz zavaros lett könnyeitől.

A Hétfjú Tündér átalakított tündérmeséi ugyanazt a mesei katarzist nyújtják a kamasz olvasónak, mint azt a szóban elmondott népmesék jelentették a hagyományos mesehallgató közösség számára: önismeretre, értékrendjének újragondolására készítetik. A helyét kereső fiatal számára az irodalom eszközeivel, nem kioktatva, nem prédikálva, hanem indirekt módon adnak tanácsot, pontosan úgy, ahogy azt egy példaképül választott felnőtt tenné.

Végül egy személyes élményt szeretnék megosztani. Szakiskolás fiúk számára tartottam egy alkalommal előadást Lázár Ervin meséiről. Délután volt, tanítás után ültünk le a könyvtárban. Mint afféle tisztességes kamaszok: nem figyeltek, egymás cikizése és a benyögések fontosabbak voltak, mint egy alig ismert meseíróról hadováló ismeretlen. Gondoltam egyet, félretettem a szépen kidolgozott gondolatmenetet, és elővettem *A Hétfjú Tündért*. „Nem volt nálam csúnyább gyerek Rácpácegresen” – hangozott fel az első mondat. A kacarászás lassan elhalkult, átvette helyét a feszült figyelem, végül a döbbenet – hiszen ez rólam szól.

VATHY ZSUZSA

Forgácsok

Tudom, csalódást okoz írásom a szerkesztőnek, másra gondolt, amikor arra kért, írjak Lázár Ervinről, lehetőleg olyan történeteket, amelyek közösen eltöltött negyven évünkről, családunkról, barátainkról szólnak, vagyis, amiről talán nem tudnak azok, akik eddig csak a könyveiből ismerték meg őt.

Eszembe jutott első találkozásunk a Hungária Kávéházban. Egy Új Írás lapbemutatón sokan ültünk egy nagy, kerek asztalnál, ő pedig, mint megtudtam, lengyelországi ösztöndíjasként látogatott haza néhány napra. Valaki elhozta a Hungáriába, ahol ő nem akármilyen hangulatban, mindenkinek feltett egy provokatív kérdést, amin mindenki harsányan nevetett, csak az jött zavarba, akit megkérdezett.

Ez volt az első találkozásunk, de nincs szándékomban hasonló történeteket elmondani, viszont nem tudok ellenállni egy másik kísértésnek. Néhány hete jelent meg a székszárdi Ilyés Gyula Könyvtár kiadásában „A valóság íze” című könyv, Lázár Ervin kötetben eddig meg nem jelent írásaiból. Természetesen sokat ismertem már közülük, ezeket jó volt újra olvasni, azonban az írásoknak csaknem felét én se ismertem. Persze, hogy ezekről szeretnék beszélni.

Véletlenül keveredtem Sárszentlőrincbe – írja Lázár Ervin, 1976-ban, a Jelenkorban megjelent írásában -, egyszerűen elcsábított a táj. Aztán hirtelen úgy éreztem, nem lenne semmi értelme ennek az útnak, ha nem keresném meg Barta nénit. Ki volt Bartáné Kobrák Júlianna? Férje, Barta Ignác 1940-ben szegődött Alsórácegresre cselédnek, legkisebb gyereük, Jancsi, az ötödik, már itt született.

A beszélgetés a cselédeletről – szinte hihetetlen dolgokat tudat velünk.

Hogyan öltözködtek a cselédasszonyok? Volt két-három „parget” alsósoknya, egy félszárig érő fölsősoknya, blúz, kötény. Misére szövetruhában mentünk – mondja Kobrák Júlianna – bársonypapucsban. Cipő nemigen volt, tutyi, meg klumpa. És bugyi sem volt, nem viseltünk. Most már öregkoromra rám erőltették a lányaim. – És hol születtek a cselédasszonyok? Kórházban? – Dehogy kórházban! Amikor Pisti, a legkisebb született, meséli Barta néni, éppen répát szedni mentünk. Fele útig se értünk, érzem ám, hogy meglesz a gyerek. Nem szóltam én egy szót se, csak ledobtam a kosarat, meg a kapát, sarkon fordultam, mentem haza. Meg is lett szépen a szomszédasszonyom ott volt, ő segített. Aztán másnap már fönn voltam.

Az „Utazás egy régi puszta körül” című írásból is fontos dolgokat tudunk meg. „Alsórácegrespuszta – ha valaki nem tudná – a világ közepén fekszik. A világ közepe meg tudalévon Tolna megyében van.”

Négy lakóház, ugyanannyi istálló, egy magtár, két göré. A négy lakóházból három: hosszú cselédház, a negyedik az intéző lakás. A tizenhét cselédlakás közül csak három vagy négy szoba-konyhás, a többi közös konyhás. „tengeri hajma” is van minden ablakban, annak a levele megtisztítja a sebet, a kelésből kiszívja a gennyet... – Az utazás azzal folytatódik, hogy – mert már az idősek nem élnek –, Lázár Ervin felkeresni az egykori cselédek gyerekeit, unokáit. Veszprémben, tűzemeletes házban lakik az egyik, testvérét a Fejér megyei rendőrkapitányságon találja meg, ő rendőr alezredes, az egykori kanász fia pedig kocsi-kísérő Fehérváron. – Ezután beszélgetés arról, milyen a puszta után a tíz emeletes panel ház, milyenek itt az emberek.

Befejezésül pedig az író vallomása következik, akár „szerelmes földrajznak” is nevezhetnénk „Ez a Dunántúl legszelídőbb tája, gőgnek nyomát se lelmi benne, inkább szemér-

mes, rejtőzködő, a felületes utazó, ha akadna itt utazó, talán egyhangúnak találná, de aki minden bokrát, domborulatát, szurdokát ismeri, annak varázslatos. Nekem varázslatos.”

A könyv harmadik fejezetének címe – a krupnuliszedés, a kukoricapattogatás után – a „Kortársakról bizalmasan”. Csorba Győzőről, Zelk Zoltánról, Szakonyi Károlyról, Bertha Bulcsuról és másokról szól, nagyobb részük az Élet és Irodalomban jelent meg, a hetvenes évek elején. Nem mindegyiket, de többet olvastam már közülük, mégis, milyen öröm újra olvasni.

A gyerekkorától a Balatonhoz kötődő, vitorlázó, a Balatonért rajongó író, Bertha Bulcsút még nem ismerhettem. De eszembe jut a történet, amit Bulcsu elmondása után nekem is elmesélt Ervin. – Előzménye az volt: a hetvenes évek elején újságíró iskolába jártam én is, és amikor az egyik oktatóra panaszkodtam, elfogadhatatlan mondatáért, Ervinnek eszébe jutott, mit mesélt Bulcsu, feltehetően, ugyanerről a személyről. – Újságíró iskola, heti egyszeri tanítás Budapesten, a MÚOSZ-ban. Budapesti hallgatók, pécsiek, szegediek, miskolciak. Bulcsú Pécsről utazott fel Pestre. Hogy milyen műfajt ismertett, milyen előírásokat látott el magyarázattal az oktató, ki tudja. Elmondta a mondandóját, körülnézett és megkérdezte: mindenki érti? – A hallgatók bólintottak. Ezután a tanár, nyomatékosan, szinte kiabálva, újra megkérdezte: – Mindenki érti? Biztosan? Vidékiek is? – A pécsi lapnál dolgozó, „vidéki” Bertha Bulcsúnak sokat emlegetett története volt ez, magától értetődő kajánsággal, sokszor elmesélte.

És Köves Borka néni! A falu nevét nem tudjuk, de természetesen tolnamegyei. Köves Borka néni, aki sokak szerint nemcsak az időjárással kapcsolatos mondást ismerte, hogy: Mátyás tör, ha talál, ha nem talál, csinál, hanem a falubeliek szerint állította, hogy ő látta is jégtörő Mátyást! Milyen volt, kérdezték tőle? – Fial legény volt, mondta, könnyed léptekkel ballagott a kertek alatt. Hajlós somfavesszőt suhogtatott maga körül, rákoppintott a tócsák fagyott arcára, és a nyomában egyszerre kisütött a nap. – Arra is emlékezett Borka néni, hogy a fiatal legénynek hetyke bajusz ágaskodott az orra alatt. – A falubeliek közül ezt többen megkérdőjelezték. Nagy András azt morogta a határba menet: Hát, a Jégtörő Mátyás még hagyján, de a bajuszt, azt nem hiszem, az istennek se hiszem.

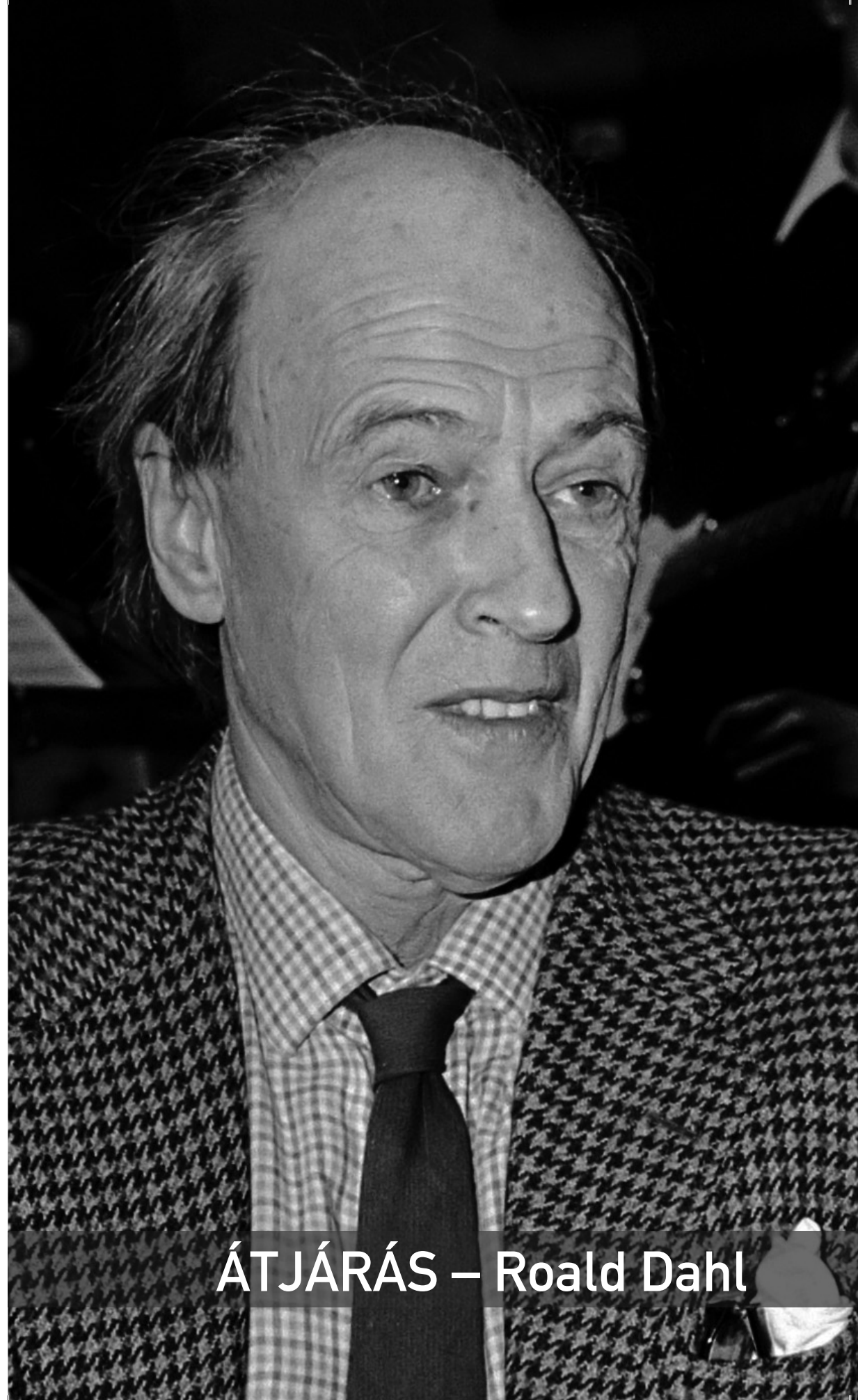
A könyv végéhez közeledve, meg kell még említenünk két írást, a „Dédapám” az egyik. Lázár Ervinék Ferenc nevű unokatestvére kiderítette, hogy Lázár Vilmos aradi vértanú az ő családjuk felmenője. Egész pontosan, az ő dédapjuk. Állítólag a dédapa kardja is megvolt neki, de nem vette elő, csak minden évben egyszer, október hatodikán. Ilyenkor legendákat mesélt a hős és bátor Lázár Vilmosról, a legvitézesebb tábormokról, aki egy alkalommal egyedül, egymaga foglalt el egy osztrákok által megszállt hidat, máskor pedig maroknyi csapatával megkergette a császári ármádiát. Mikor Lázár Ervin kutatni kezdett Lázár Vilmos után, kiderült, hogy Lázár Vilmos győztes csatában, bizony nem vett részt, viszont résztvevője volt a gyászos emlékü temesvári csatának. Október hatodikán kora reggel, három társával együtt az aradi vár sáncán lelőtték – a többi kilenc akasztása ezután történt –, és amíg a hóhér hatodikán este a kivégzettek holttestét „eladta” – talán a családnak? –, Lázár Vilmos holtteste sohasem került elő. Feltehetően jeltelen sírban nyugszik az aradi várárokban. – Lehet, hogy az unokatestvér csak kitálalta a dédapaságot? – töpreng Ervin. – Lehet. Sőt, biztos. De tiszta szívből találta ki! Igaz haraggal szokta mondani:

Vessen ki a föld, Haynau, s téged is, te rohadt Ferenc József! Meg minden hóhért és minden zsarnokot!

Az utolsó rövid írás, amit még szeretnék elmondani, „Heti jegyzet”, 1971. február 6-án jelent meg az Élet és Irodalomban. Semmi kétség, nők napjára íródott, a lap szerkesztői kérhették föl Ervint, hogy a heti jegyzet ezúttal erről szóljon. Szeretetteli ez is, mint Lázár Ervin legtöbb írása, mindenkinek szívből ajánlom.

„Ha minden nőnek, akinek hálával tartozom, egy szál virágot akarnék adni, bízvást felvásárolhatnék egy virágüzletet. S ha mindnek, akit szeretek, arra egy nagyobbacska virágkertészet sem lenne elég.....Nem tudom, ki hogy van vele, engem minden bajomtól a nők szabadítottak meg, azoktól is, amikbe ők löktek bele. Ezért szeretem a nőket. Meg azért, mert szépek. Szépen tudnak menni, szépen igazgatják a hajukat, szépen néznek, csúnyán, szépen veszekednek, szépen szeretnek. S még csak annyit, hogy ez nekem nemcsak nők napján jut eszembe. Minden nap eszembe jut.”

Ezeket akartam megosztani azokkal, akik íróként is szeretik, és szerették ismerősként, barátként is Lázár Ervint.



ÁTJÁRÁS – Roald Dahl

PETRŐCZI ÉVA

Egy meghökkentő „Robin Hood” – Roald Dahl

Az 1916 szeptemberében született Roald Dahl műveivel, aki Walesbe kivándorolt norvég szülők gyermeke volt, a nyolcvanas évek elején, a Móra Kiadó szerkesztőjeként találkoztam először, a kilencvenes évek elején pedig a (néhai) Gulliver Kiadó megbízásából fordítottam le két versgyűjteménye, a *Revolting Rhymes (Meghökkenő versek)* és a *Dirty Beasts (Mocskos vadállatok)* néhány darabját. Ezek közül hat meg is jelent, a Parnasz-szus és a Stádium hasábjain. Majd hosszú szünet következett, s 2015 forró nyarán további Dahl -versek átültetésébe fogtam. Korántsem azért, mintha Spielberg világszerte nagy izgalommal várt, 2016 júliusában bemutatott centenáriumi filmjével, a *BFG*-vel, azaz a *Big Friendly Giant-tel*, a *Nagy Barátságos Óriás*-sal akarnék versenyezni. Hanem egyedül azért, mert hiszek abban, hogy minden filmes-médiás siker ellenére Roald Dahl mégiscsak az írott szavak embere, egy igazi író-Robin Hood, aki gyerekkora óta mindig a megaláztatottak és megszorítottak oldalán állt.

S akinek már írói indulása is *meghökkenő* volt: 1942 januárjában C. S. Forrester, a világhírű brit író hadirepülő kalandjairól akarta kifaggatni az akkortájt Washingtonba érkezett fiatalembert. Dahl interjú-nyersanyagának szánt jegyzetei olyan jól sikerültek, hogy két héttel később az alábbi levelet kapta Forrestertől: „Kedves RD! Jegyzeteket vártam öntől, nem egy kész történetet, Meg vagyok döbbenve. Az írása csodálatos. Egy tehetséges író műve. Egyetlen szaván sem változtattam. Azonnal elküldtem az ügynökömmnek, Harold Masonnak, és megkértem, hogy személyes ajánlással vigye el a Saturday Evening Postnak. örömmel értesítem, hogy a Post azonnal elfogadta az írást és ezer dollárt fizetett érte... a Post szeretné, ha további történeteket írna nekik. Remélem, vállalja. Tudott róla, hogy ön író? Gratulálok és a legjobbakat kívánom! C. S. Forrester.”

Az 1942-1990 között létrejött Dahl-életműben vannak melegszívű, fantáziadús, az íróéhoz hasonló szülők és barátok, olyanok, mint a félárva Danny csóró, lakókocsiban kucorogva is világokat nyitogató apja. És vannak sötlanok, illetve brutálisak, mint a matekzseni Matilda tévémániás, könyvutáló szülei és szörnyeteg iskolaigazgatója...

Aki a fikciónál, a mesés elemekkel átszőtt regényeknél (bár a *Matilda* és a *Danny, a szuperszóc* korhatár nélkül remekművek!) jobban szereti az igaz meséket, azok is örömmel olvashatják a magyarul 2005-ben megjelent, Roald Dahl *Meghökkenő élete* című kiadványt, amely az író kisfiú korától felnőtt koráig vezet el bennünket, s két önéletrajzi kötetét tartalmazza.

Eddig többnyire sokak számára ismerős terepen, Dahl prózájának képernyőn, CD-ken, DVD-ken és Youtube-on, sőt, hangoskönyvekben is elérhető prózájának sűrűjében jártunk. Ezek magyarországi fogadtatásához, népszerűségéhez képest kevésbé ismertek a zömében angolul olvasható *Meghökkenő versek*, amelyekben sok Grimm-változatra bukkanunk. Ugyanígy elég ismeretlenek kis hazánkban a *Mocskos vadállatok*-kötet darabjai, amelyek a magyarul is, angolul is gorombán hangzó *Dirty Beasts* cím ellenére, gyakran „állatpártiak” és kritikusak az emberi faj gyengeségeivel szemben!

Arra nézve, hogyan szorulhatott egy elsősorban prózai műveket alkotó tollforgatóba ennyi költészet, arra maga az író ad választ, amikor önéletrajza első kötetében elmeséli,

apja, Harald Dahl hogyan vitte el „lélekemelő séták”-ra ifjú, várandós feleségét: „Elmélete szerint, ha egy terhes nő folyamatosan figyel a természet szépségeire, ez a gyönyör valahogy átjut a méhében lévő, még meg nem született magzat tudatába, így aztán a kisgyerek a gyönyörű dolgok szerelmeseként fog felnőni.”

Mindez korántsem jelenti azt, hogy a Dahl-versek (verses mesék) csak gyönyörű dolgokban bővelkednek. Történetfűzésük lényege éppen az, hogy, ártatlan teremtmények, Hófehérke, Piroska, Hamupipóke, vagy éppen a három kismalac, hogyan lesznek úrrá a gonosz erőkön, sokszor maguk is nagyokat gonoszkodva... Az ironikus, szójátékokkal teli művek fordítása nem könnyű dió; érzésem szerint elképzelhetetlen az író életének és munkáinak ismerete nélkül. Most csak egyet említek meg ezek közül a kis műhelytitkok közül: a *The Crocodile* című vers főszereplőjének, a gonosz és falánk krokodilusnak azért tudtam nagyon jellemző „keresztnevet” találni, mert emlékeztem arra, hogy Dahl kisgyerekként, norvégiai vakációikon milyen élvezettel ropogtatott egy házi fagyaltot, amelyben karamelldarabkák, ahogy a norvég rokonok hívták: krokantok lapultak. Ez adta az ötletet, hogy a vers krokodil-hősét így nevezzem el: Ropogtató Krokó.

De hadd adjam át a szót verseknek!

A bölcs disznó

Élt angol földön, valaha,
 Egy derék disznó: a bölcsesség maga.
 Mindenki tudta róla, hogy
 Mekkora, nagy-nagy észet kapott.
 Fejszámolásban tündökölt
 És könyvek között könyökölt,
 Hogy a repülő mitől repül,
 S a gépek hogy-mikéntjét ismerte remekül.
 Egyszóval: sokat tudott,
 Zöldágra eggyel nem jutott.
 Mi célból és miért
 Éli az életét?
 Hogy az a lódoktor-bába
 Miért segítette a világra?
 Feje csak ezt őrlötte egyre,
 Így jutott kettőről egyre,
 Mígnem egy csodás éjszakán
 Villám cikázott át agyán.
 Felugrott, mint egy balett táncos
 És így kiáltott: „Rájöttem, huncut félkrajcáros!”
 „A szalonnámat kimérni drága áron,
 Ezt tervezik, barátom!”
 „Gyöngé, szaftos húsomat várja
 A mészárszék megannyi kannibálja!”
 „Combomat, azt a drágát
 Biztosan sültnek szánják!”
 „Kolbászfüzérré változom,
 Májam, szíven, tüdőm hurkába áldozom!”
 „Ó, mészárszék! Ó, hentesbárd!
 Mint végzetemre gondolok reád.”
 Márpedig, ez a gondolat
 Aligha nyugtatgat disznó-agyat.
 Bland Gazda másnap reggel
 Befut, moslékos vödör teherrel.
 És Malacka, hatalmas rőfögést
 Hallatva, földre dönti a vénlegényt.
 Most jön a tömény borzalom,
 Rövidre fogva kell elmondanom.
 Annyit azért itt elárulhatok,
 Hogy Malacka Bland Gazda-húst csámcsogott.
 Fejétől lábáig befalta,
 Szép lassan rágtá, a komótos fajta.
 Maga a combja egy órába tellett,
 Mivelhogy rajta sok husika rengett.
 S amikor végzett, a Malac
 Nem bánkódott és nem agyalt.
 Megvakargatta vígan bölcs fejét,

S kiköpte ezt az elmeét:
 „Én megesküdtem volna rája,
 Hogy rám vár mohó kése-villája.
 Kikerülendő e csapást,
 Én ettem meg *a gazdát*.”

A három kismalac

Nálam a malac az első helyen
 Áll, fölöttébb szeretem.
 Nemes népség. És okos,
 No meg udvarias is. Bár
 Nem mindig érvényes e szabály.
 Akadnak köztük dilisek is.
 Mit szólnál ahhoz, példaképpen,
 Ha a nagy erdő közepében
 Azt látnád, minő bambaság,
 Hogy szalmából épült a MALACHÁZ?
 Megnyalta száját a farkas,
 S szólt: „Jó tokája van ennek a malacnak!
 Kis malac, kis malac, nyiss ajtót!”
 „Ne kívánj tőlem ily borzasztót!”
 A kismalac hiába is esdett,
 Farkaska elfűjt házat, kertet.
 Ezt üvöltötte: „Szalonna, hús és sonka!
 Nincs más farkasnak ennyire jó dolga!”
 S hogy a malacot villámgyorsan befalta,
 Utoljára maradt a farka.
 Dagadt hassal, lassan vonult odébb a farkas és
 Várt rá egy kicsinyke meglepetés.
 Rábukkant egy újabb malacházra,
 Gazdája ezt gallyakból eszkábálta.
 „Kismalac, kismalac, nyiss ajtót!”
 „Ne kívánj tőlem ily borzasztót!”
 „Márpedig akkor dühöngve, fűjtatva rád török!”
 És szólt a Farkas: „Jól van hát, jövök!”
 Csak fűjtatott és pöfögött.
 Visítani kezdett a malacka erre.
 S kiáltott: „Farkas, hisz egyikünket a bendőd már benyelte!
 Békésebb alku mostan nem jöhetne?”
 „Nem, semmi szín alatt” – válaszolta a Farkas.
 S malacunk hamar lakója lett a toportyán-pocaknak.
 „Két szaftos kismalac! – rikkantott Farkasunk –,
 De ennyitől, mi, farkasok, meg nem nyugodhatunk.
 Tudom, teli a pocakom,
 De nem szűnik magam-kényeztető imádatom!”
 Így, egérmódra lopakodva,

A Farkast éhe újabb házhoz vonta.
 Egy házhoz, amely
 Ugyancsak kismalac-búvóhely.
 De ez a Hármas Számú Malac
 Nagyon okos volt, mondhatni, agyas.
 Szalmára, gallyra ügyet se vetve,
 Házát TÉGLÁKBÓL építette.
 Malacka így visított: „El nem kapsz engem, te gyalázat!”
 „Várd csak ki – így a Farkas – fejedre borítom a házat!”
 „No, akkor készülj – szólt Malac –, teli tüdőből fújdogálj,
 De házam, meglásd, állton áll.”
 A Farkas dühödten fújt és fújtatott,
 A ház maradt, mi volt, szilárd, nyugodt.
 „Ha ezt, itt, el nem fújhatom,
 Legfeljebb fölrobbanthatom.
 Majd, ha az éj sötéteje int,
 Lesz nálam jó sok dinamit!”
 A Malac felsírt: „Te átkozott! Tudhattam volna!”
 S rávetette magát a telefonra,
 Bőszén tárcsázta, mint aki átlát
 Mindent, Piroska számát.
 „Halló, halló, itt ki beszél?
 Malackám, miért kerestél?”
 Malacka így süvöltött: „Piroska kisasszony, helló!
 Várlak, segíts, te vagy csak hadra fogható!”
 „No, jól van, megpróbálhatom” – ez volt Piroska válasza.
 „Hogy mi a baj? Egy farkasnak kell húsom zamata.
 Tudom, hogy eggyel már jól elbántál,
 S most itt topog egy másik, házam ajtajánál!”
 „Malackám, drága, szólt a lány, kis édesem,
 Ez a meló valóban testhez áll nekem.
 Most épp haját mosok,
 De ha megszáradt, rögvest hozzád kocogok.”
 Kicsivel később, keresztül az erdőn,
 Befutott Piroskánk, csöppet se szenvelgőn.
 Ott állt a Farkas, és szeme
 Majonéz-sárga fénnel volt tele.
 Foga éles, az ínye érdes,
 Szájából nyál fröcsköl, ijesztésnek.
 Felvonja szemöldökét a lányka
 És üres már a pisztolytáska,
 Megcélozza Farkas szívét,
 S egy élet véget ért.
 Láttá mindezt Malac, az ablakon át,
 S kiáltott, „Brávó, Piroska, ez csodás!”
 Ó, jaj, Malacka, sose bízz
 Ifjú hölgyekben, a külcsín szerint!”
 Merthogy mostantól, jól figyeljetek,
 Piroska nemcsak két farkasbundában díszleg,
 De hogyha erre-arra elszólítja dolga,
 DISZNÓBŐR kofferét húzgálja-vonja.

A krokodil

Egy állat se oly gonoszkodó,
 Mint a krokodil, Ropogtató Krokó.
 Szombatonként rendszerint, ebédre
 Hat szaftos gyerkőc az esésége.
 Mindegyikből csak három-három,
 Elcsámcsog három fiún, három lányon.
 A fiúk húsát mustárral bekeni,
 Merthogy őket csípősen szereti.
 Mustárral viszont nem csúsznak jól a lányok,
 Se a fürt, se a copf, a pántlikázott.
 Amivel a lányhús selymesebb lehet,
 Az sütemény, finom, karamelles.
 Csípősek a fiúk – ez bölcs szokás –
 És édesek a lány-babák.
 Legalábbis, Krokó szerint.
 Tudhatja. Gyomrából búcsút több tucat gyerek int.
 Ennyi mára elég. Ágyba veled,
 Feküdj le, s hajtsd a párnára álmos fejed.
 Psszt. Hallgasd. A lépcsőn vajon ki lépdelhetett?
 Lopakodón és lágyan vajh ki neszez?
 Zárd be az ajtót, s fogd a puskát!
 Gyerünk, gyerek, siess! Sebesen fuss hát!
 Ne habozz! Meg ne torpanj! Bejött!
 Ó, nézd, ez ő, a zsíros-zöld bőrbe öltözött!
 Foga villámlik, vigyora mohó!
 Itt közeleg a krokodil, Ropogtató Krokó!

A tehén

Hallgasd, mesém miként szövöm
 Egy csoda-tehénről, kész öröm.
 Úgy hívták, Jóltejelő Daisy,
 Hathónapos volt, nem ölbéli,
 Amikor hozzánk költözött, s kitette a lelkét,
 Hogy különecnek őt ne nézhessék.
 De Daisynek, megláttuk hamar,
 Bizony egy kis bibije van,
 Két fura púpja, éppen ott,
 Ahol a fara mozog.
 Csak mostanában, nemrég,

Úgy tűnt, a két púp mintha növekednék.
 S két-három hónap elmúltával
 (Csak bámultam, leesett állal)
 A két púpocska kitárult, jó szélesre, nagyra
 És kipattant belőle (Igen, szavamra)
 Minden csodák csodája,
 Tehenünk arany-ezüst szárnya!
 Tehén szárnyakkal! Egy repülő tehén!
 Eddig ilyet nem láttam én.
 „Ó, drága Daisy, ez igaz?”
 Szárnyát lebbenti és az égbe csap.
 Kecesen szállt, föl, a magasba,
 Szárnya az eget hasogatta.
 Látnotok kellett volna, hogyan írt
 Föl és le figurákat és légi hurkok százait.
 Naná, hogy egy szempillantásba
 Se telt, s bekerült képe egy élő adásba.
 Csak özlött a sokaság,
 Röptét bámuló bamba, száz.
 Ezt kiáltották: „Azannya! Nézd!
 Most láthatunk egy szálldosó tehént!”
 Kacagtak, dobogtak, ujjongtak, integettek,
 Kivéve egy szál daliát,
 Afganisztán fiát.
 Ez a fickó, legközepében a tömegnek,
 Hangosan ordítózni kezdett.
 „Ostoba tehén, figyelj, Daisy!
 A dili agyad megigézi!”
 Pechjére, Daisy meghallotta mind
 Az afgán szavait.
 „Ó, atyám – sipította – micsoda pofa!”
 Ez melyik ország fura bogara?”
 Lejebb ereszkedett, s hatvan mérföldes röpte
 Eddigi gyorsaságát lekörözte.
 „Bombázás indul!” – így kiáltott – „Fogadd, fiacskám!” te szegény,
 S tehénlepény landolt az afgán fején.

Az oroszlán

Az oroszlán azt imádja,
 Ha vörös és fehér húst kaphat gigája.
 És, hogyha arról faggatod,
 Gyomra vágya mi lesz, mi volt,
 Nem a báránysült ám a kedvenc,
 Se a currys marha, se a pácolt sonka.

Nem is a ropogós malac, aki a sütőbe' sírt,
 Sőt, a kolbász se, vagy bármilyen fasírt.
 Tán egy dagadt tyúkocska volna jó?
 Nem és nem. Válasz erre se kapható.
 Ó, kedves oroszlánom, boldoggá hogyan tehetlek?
 Nem örülnél egy szép steak-szeletnek?
 Búvóhelyedről kijönnél talán,
 Ha nyúlpástétommal, sült nyúllal volna teli a tál.
 Mosolygott az oroszlán, s a fejét megrázta,
 Képeembe lihegte, mi a szíve vágya.
 „Amit befalni készülök,
 Nem steak és nem fasírt. AZ TE VAGY, KÖLYÖK.”

Hamupipőke

Gondolom, úgy hiszed, e történet mesés.
 De tévedsz. Elhallgatják belőle a tengernyi vért.

Az álságosat, amit ismersz,
 Kifőzték sok-sok éve már.
 Legyen csak lágy és szaftos, a népek
 Kedve szerinti, gyermeki éték.
 Az eleje még mintha igaz volna,
 Amikor a fekete éjben osonva
 A Randa Nővérek felcicomázva
 Elkocogtak az Udvari Bálba.
 Hamupipőke ekkortájt, az árva,
 Egy nyálkás pincében kucorgott,
 Miközben patkányok mohó éhe
 És rágicsálása kísérte.
 Felordított: „Segítség! Engedjete ki innen!”
 A Jó Tündér meghallotta mindezt.
 Belépett, fényfelhőbe burkolózva,
 És azt kérdezte: „Jól vagy, mondd, manócska?”
 „Még hogy jól?” – sipított Pipő. „Hát nem látod
 Hogy szinte már okádok?”
 Ököllel verte a lányka a falat,
 És ezt kiabálta: „Hajtassunk a bálba, ahajt!
 Mert diszkó van a palotában.
 Mindenki ott nyüzsög, s én szépséges szép
 Ruhát és hintót akarok!
 Fülbevalókat, s gyémánt brosst, ráadásnak!
 És persze, egy pár ezüst cipellőt is kapok,
 Amelyhez nejlön harisnyagatyát húzhatok!
 Ha ki leszek így dekorálva,

Csinos királyfi jön az én utcámba.”
 A tündér szólt: „Egy percre fogd be csak!”
 Pálcája varázsló üzemmódba csap.
 És gyorsan, se perc alatt
 Befogadta Pipót a báli forgatag!
 A Randa Nővérek fintorogva
 Nézték, hogyan omlik hűguk a hercegi karokba.
 A lányka nyomult és simult,
 A délceg hercegi mellkashoz tapadt.
 Lekávárrá puhult mindettől a herceg,
 Izgalmában csak zihált és nyeldeklett.
 Aztán éjfél ütött az óra. Felkiáltott Pipó: A fenébe!
 Rohannom kell, nyakam épsége érdekébe!”
 „Ne még, ne még...” esdekelt a király sarja,
 Táncosát ruhájánál fogva marasztalta.
 Pipó üvöltött: „Kopj le rólam!”
 Ruhája reccsent, szakadóban.
 Egy szál bugyiban kiszaladt,
 S egy topánja is ott maradt.
 A papucs máris hercegi kéz foglya,
 Dobogó szívéhez szorította.
 „Akinek ez lábára illik”, így kiáltott,
 „Holnap előmbe hozzák nyoszolyóleányok!”
 Aztán, eléggé balga módon
 Otthagytá a topánkát egy komódon.
 Az egyik Randa nővér lecsapott a papucsra,
 Akinek képe pattanásos, rusnya)
 A keskeny lábbelit elmarta, s álnok
 Módon lehúzta rá a reterátot.
 Aztán, halálos nyugalommal,
 Ballábas cipőcserét forral.
 Ajaj, látjátok, durvul a sztori,
 Kérdés, Pipónk hogy bírja ki.
 Másnap a Herceg házról-házra
 Járkált, szerte a városkába.
 Nőtt az izgalom itt meg ott.
 A cipőben, vajh, ki lakott?
 Hosszú és széles csuka volt.
 A szagáról már nem is szólva.
 (Izzadt, ragadt az, aki hordta.)
 Ezrek és ezrek hasztalan
 Próbálgatták, minduntalan.
 A Randa Nővérek sora jött.
 Felpróbálta az egyik. S felkiáltott a herceg: „Meg nem ő kötözött!”
 Tiltakozott a lány: „Igenis! Illik rám! Én vagyok!
 Ujjamra gyűrűt húzz, nagyot!”
 Fültől fülig falfehér lett a herceg.
 Motyogott: „Beléhalok, ha nem eresztnek.”
 „Mit képzelsz! Ne feledd esküdet!
 Nincs visszaút! Egy úr nem így fizet!”

„Lefejezni!” Ordította a Herceg.
 Egy bárdzuhintás véget vetett az őrületnek.
 Visszatért az ifjú nyugalma.
 „Szebb így, most, hogy meg van halva!”
 Előlépett a Kettes Számú Randa,
 S kiáltott: „Én próbálok, rajta!”
 „Inkább ezt próbáld” – süvöltött hercegünk,
 És jó kardja a lány nyakára penderült.
 A földre csapódott a leányzó feje,
 S táncot járt ottan, ízibe?
 Pipó a konyhán hámozgatott, midőn elérték őt a ricsajok,
 A földön guruló fejek
 Zajára az ajtón ki-kinézegetett.
 „Mi ez a pocsék lárma?” – süvítette.
 „A magad dolgával törődj” – dörgött a hercegecske.
 Megrettent most Pipó szegény szíve.
 „Fejeket nyisszant – gondolta – szívem hercege.”
 „Hogyan mehetnék nőül ahhoz,
 Aki a gyilkolásra ennyire rákapott?”
 A herceg erre: „E koszos konyhanémbert ugyan ki lehet?
 Levágni ezt is! Levágni egy újabb fejet!”
 E percben, fényözönben
 A Jóságos Tündér visszaröppen.
 Kezében, sitty-sutty, suhog a pálca!
 „Gyere elő, Pipó, még egy kívánságra!
 Kívánj még egyet és ne félj,
 Beteljesül, nagy, vagy csekély!”
 Így szólt Pipó – „Óh, nyájas Tündér, értsd meg,
 Most már bölcsébbet kérek,
 Nem kell több herceg, se a pénze.
 Elég a mézből, vége, vége.
 Már csak egy finom, szelíd úrra vágyom.
 Nem lesz könnyű. Van ilyen a világon?”
 Egy perc, és Hamupipókének
 Pompás fickó jutott,
 Egy egyszerű kis lekvárgyáros,
 Akinek házi dzsemje tűzkarátos.
 Csupa mosoly és kacagás a házuk,
 Nem véres, komor király-zug.

Petrőczy Éva fordításai

Költészeti folyóirat
Első szám: 1995. október 10.
Megjelenik negyedévente

Alapító, főszerkesztő: Turczy István

Szerkesztik:
Turczy István (vers, tanulmány)
Szöllösi Mátyás (olvasószerkesztő)
Király Farkas (on-line)
Vass Tibor (képzőművészet)

Szerkesztőségi titkár: Pálos Anna
Lapterv: Takács József
Logo: Urbán Tibor
Tördelés: DT Pro Bt.

Szerkesztőség:
1147 Budapest, Gyarmat u. 106.
Tel./fax: 25-181-63
E-mail: tippcult@t-online.hu
Honlap: www.parnasszus.hu

Kiadja a TIPP-Cult Kft.
Felelős kiadó: Turczy István

Alapító mecénás: Ispánki László

ISSN 1219-3275

Lapunk megjelenését támogatta:



Sokszorosítás: MIPRODUKT Kft.

Előfizethető a Kiadónál (1147 Budapest, Gyarmat u. 106.)
Megvásárolható webshopunkban: www.parnasszus.hu